

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A belhivatalnokok anyagi ellátásáról.

I.

Keserves kilátások nyílnak meg ez év folyamán a protestáns, közelebbről pedig a református egyház belhivatalnokai: lelkészei, fő- és középiskolai tanárai, ugyancsak tanítói előtt. Egyfelől megtörténik az állami tisztviselők fizetés-emelése, másfelől előbb-utóbb be kell következnie az új kiegyezés életbe léptetésének. Amaz háttérbe szorítja s önértékükben megalázza őket, emez a vele járandó általános drágulás miatt türehetlenné, elviselhetlenné teszi amugy is anyagi gondoktól terhes sorsukat. Egy egészen új helyzet fog előállni, mely az eddigi, aránylag meglehetősen, mert kivételesen néhol még előnyösnek is mondható állapotot, mindenfelé és minden fokon rosszra, végképpen türehetlenné változtatja. Hogy a változás mibenlétét teljes egészében szemlélhessük, állítsuk szembe egymással egyfelől azt a viszonyt, a miben ma vannak belhivatalnokaink a megfelelő állami tisztviselőkkel szemben, és másfelől azt, a melybe ez utóbbiak fizetés-emelése következtében fognak jutni.

Kezdjük a lelkészekén, mint a kik legközelebb állanak az anyaszentegyháznak a lelkéhez is a testéhez is. Az 1898. évi XIV. törvény-cikk egyházi hatóságaink, különösen vezérembereink mulasztása folytán teljességgel nem állásukhoz illőleg, de valamennyire mégis biztosította megélhetésüket, ám az erre szolgáló minimumot, az 1600 koronát csak évek multa után való időre helyezte kilátásba, úgy, hogy még mindig nem érték el azt egészen. A tényleges állapot tehát az, hogy jelenleg legalább 1400 koronányi fizetése valamennyi lelkésznek megvan, vagyis annyi, amennyi az állami tisztviselői fizetés XI. (utolsó) osztályának most még 1. fokozata. Minő változás áll be az állami fizetés-ren-

dezés következtében? A református lelkész ugyanannyi fizetést fog kapni, mint a XI. fizetési osztály 3. fokozatán, tehát az utolsó osztály utolsó fokozatán levő állami tisztviselő. Annyi különbséggel azonban, hogy a református lelkész fizetése legfeljebb 1600 koronára fog valamikor emelkedni, míg amannak négyévenként mulhatatlanul és feltétlenül szaporodni fog a fizetése 200—200 koronával, úgy, hogy még, ha soha sem lép is elő felsőbb fizetési osztályba, eddigi szolgálati idejének beszámításával nyolc évi működés után, már 1800, husz évi után 2200 korona a fizetése. Be fog következni tehát még ebben az évben az a helyzet, hogy a négy polgári iskolát végzett s nyolc éve kinevezett 32—34 éves életkorú irnoknak 400 koronával több fizetése lesz, mint a theologiai tanfolyamot végzett és hatvan év óta szolgáló 85—90 éves lelkésznek.

Ugyebár nagyon kecsegtető kilátások a pályát választó ifjakra nézve? Valósággal rossz-hiszemű félrevezetés, — hogy ne mondjam: csalás — számba menne, ha valaki nem átalna azzal biztatni egy-egy ifjút, hogy már anyagilag is, jó pálya a lelkészi. Tagadom, határozottan tagadom. Nemcsak azért, mert a fizetése ilyen nyomoruságos, hanem mert ilyen összehasonlítások esetén önértéke is folytonos arculütésnek lehet kitéve, és állásának tekintélye egyre alább száll. Hát nem lealázó elgondolni, hogy, a ki egy tehetséggel, szorgalommal és nélkülözéssel megfutott hosszú tanulói pálya végén egy egyetemi szintvonalon álló intézetből kikerülve, utána még legalább egy pár évig, de néha igen sokáig ette a káplánkodás keserű kenyerét, várva, remélve, óhajtván, esdve az önálló munkásság terét és idejét: az ennyire hátrányba jusson esetleg egy algimnáziumi tanuló-társával szemben, a ki, mert nem volt hozzá vagy képessége, vagy kitartása, faképnél hagyta az iskolát, egy darabig facérkodott, azután elment dijnoknak és másolt, míg

a végén jól kinevetheti s talán még a végén le is nézi régi tanuló társát. És nem szomorú dolog-e elképzelni azt a másik eshetőséget, hogy egy elaggott lelkész még mindig a maga 1600 korona congruáján sanyarog, s megéri, hogy egy tanulásra nem való fia jóval több, vagy esetleg egy hasonló fajtájú unokája szintén több fizetést kap a maga irnoki állásában az apjánál, illetőleg nagyapjánál, a ki pedig valaha szemefénye lehetett egy akadémiának; a többi gyermeke vagy unokája bármilyen pályát végezzen is, természetesen még többre viszi, még a tanítóin is, ha az államhoz megy szolgálatra.

Istennek jóvoltából nem a magam állapotát vagy kilátását panaszolom. Kolozsvári pap voltam, tiszaföldvári pap voltam, amott tisztességes, emitt az én szerény igényeimhez képest majdnem fényesnek mondható fizetéssel. De mindig fájt s egyuttal felháborodott a lelkem, ha lelkésztársaimnak saját hibájokon kívül való nyomorával megismerkedtem, vagy efféle eseteket tapasztaltam. Hát még ezentúl mennyire fog bántani az ez évben kezdődő helyzet, mely az eddiginél is sokkalta leverőbb képet tár elénk jóelőre is!*

Lássuk most már a tanférfiak helyzetét, még pedig alulról kezdve először is a népiskoláknál működőket! Az állami tanítók fizetése legalább 800 korona volt és a netaláni igazgatói tiszteletdíjon kívül 1000 koronánál kizárólag csak olyan helyeken ment többre, a hol az államotíási szerződés rótt ilyen kötelezettséget az államra. Ellenben a református felekezeti tanítók fizetése a törvényben megállapított 600 korona minimum ellenére — ha állami kiegészítés útján is — legalább 800 korona volt, de viszont igen sok helyen jóval többre ment az állami tanítók maximumánál, annyira, hogy ezelőtt feltétlenül előnyösebb volt felekezeti tanítónak lenni, mint államinak, legalább a köte-

* A baj itt is az, hogy a kérdés megoldásánál nem emelkedtünk fel a kellő magaslatra. Mikor 1898-ban a magyar református lelkész socialis helyzetéről cikkeztem, e lap hasábjain már rámutattam arra, hogy *Szászországban* a rendes lelkész fizetési minimuma évtizedek óta 2100 márka. Azóta ezt emelték a munka nagyságához és a helyi viszonyok sajátosságaihoz mérten így: ha a lelkek száma az 1000-et haladja, — lelkészi fizetés-minimum: 2400 márka. 2000 lelket számláló gyülekezetben: 2700 márka; 3000 lelkesben: 3000 márka. Hogy egy lelkész több léleknek szolgáljon, arról tudni sem akarnak. *Poroszországban* 1890-től kezdve a mar 5 évet szolgált protestáns lelkész évi fizetése: 2400 márka; (a katolikusé csak 1800; indokoltván azzal, hogy ennek nincs családja!) s mindenik 5 évben korpótlékképpen a protestáns lelkésznek 300, a katolikus lelkésznek 150 márka jár, mindaddig, míg az évi fizetés amannál 3600; ennél pedig 2400 márkára emelkedik. *Württembergben* 1889 ben minden lelkészi állomás jövedelme átlagos 70%-kal javult. Ugy, hogy a fizetésminimum itt is körülbelül quadral a többi német tartományokéival. *A rajnai tartományok* zsinata 1898. január 11-kén tartott ülésében egyhangulag kimondotta, hogy a lelkészek alapfizetése 1800 márka legyen; ugy azonban, hogy ez az alapfizetés 600 márkás 5-öd éves korpótlékekkel 4800 márkáig emelkedjék. Hol áll a mi tervezetünk ezen tényekhez képest!?

Szerkesztő.

lességét hiven teljesíteni igyekvő egyénnek, a ki nem idegenkedett a ref. iskoláknál gyakorolt folytonos ellenőrzéstől s nem becsülte többre az állami iskolák ellenőrzés-nélküliségét. Volt ezenkívül az összes tanítóknak egyformán ötször száz koronás korpótlékra való jogosultságuk, az államnál és a legtöbb felekezeti iskolánál azonban eddig csak egy vált esedékessé, az idén lesz esedékes a második, ugy hogy a minimális fizetésű tanító, a ki 1893-ban vagy bármily régen azelőtt lépett szolgálatba, ez év őszétől fogva 1000 korona fizetést fog huzni. De csak a nem állami tanító. Mert az államiak fizetésének már akkor a kezdőfoka lesz 1000 korona, viszont a legmagasabb foka 2000 korona. Mint-hogy pedig ez visszahatólag fog számíttatni, lesz akárhány olyan tanító, a kinek most még 900 korona a fizetése, de egyszerre fel fog ugrani 2000 koronára. Igenis, az államnál, ellenben a felekezeti megmaradnak eddig, a legtöbb helyen elvitathatlanul nyomoruságos helyzetekben. És, ha eddig a ref. tanítók sorsa semmivel se volt rosszabb az államiakénál, sőt sok helyen jóval előnyösebb volt: ezentúl elrettentő módon silányabbá válik amazokénál ugyanazon képesítés, és szükségszerűleg szorgalmasabb, a szüntelenül ellenőrzött munkásság mellett. Aztán ne vágyjanak tanítóink az államhoz, és ne indítsanak propagandát iskoláink államotítására!

A középiskolák és ezzel egyenlő fokú tanintézetek tanárainak eddig átlag véve egyenlő volt a fizetésök, az államnál is, a református egyháznál is, ez utóbbinál tudvalevőleg többnyire az állam segélyével válván ez lehetővé. Az államnál a helyi viszonyokhoz képest megállapított és fizetési osztályok szerint is különböző lakbéren kívül 4600 korona volt a maximális fizetés, némely különleges eseteket, egyes kiváló egyének jobb javadalmazását és az igazgatói tiszteletdíjakat figyelmen kívül hagyva. A református egyháznál a legtöbb helyen ugyanennyire emelkedhetik a fizetés; Sárospatakon, mely legutóljára rendezte ez ügyet, 4400 koronára, egy pár iskolánál 4200 koronára a lakbérén kívül, a mely azonban csaknem mindenhol elejétől végig változatlan összegben van megállapítva, legfeljebb az esetleg természetben való tanári lakásokra következés joga képezhet előmenetelt (de nem ugy, mint Sárospatakon, a hol most már voltaképpen nem tanári lakások, hanem első sorban tanárok által kibérelhető bérházak vannak). A kezdő fizetés az államnál is, a ref. gimnáziumoknál is 2400 korona, a nagyenyedit kivéve, melynél 2800 korona.

De hogyan lesz majd az államiak fizetés-

emelése után? A felekezeti intézeteké marad úgy, a hogy eddig volt; az állami középiskolák tanárai pedig kezdik a lakbérén kívül 2600 koronán és 25 év múlva ötszöri 600 koronás korpótlékokkal egészen 5600 koronáig jutnak el. Vagyis a sárospataki gimnáziumi tanár, a ki 1903. szeptemberében lép szolgálatba, harminc évi szolgálat alatt összesen 98000 koronát kap, (mert a korpótlékok sem egyenlő összegűek, hanem úgy vannak beosztva, hogy husz év alatt, a 6-tól a 25-ig 4000 korona vesztesége legyen a tanárnak), míg egy állami gimnáziumhoz egyidejűleg bekerült kortársa ugyanannyi idő alatt 123000 koronát fog zsebre tenni. A különbség nem kevesebb, mint 25000 korona, ha mindig elkölti, — de ha különbözeteit folyvást takarékpénztárba rakja, az illető állami tanár, nyugalomba léptekor csak 4% kamatos kamatozás mellett is több mint 40000, mondj negyvenezer korona tőkéje lesz akkor, a mikor Sárospatakon tanárkodó kor- és kortársa semmit se tett félre, sőt még a nyugdíja is kevesebb lesz évi 1200 koronával.

Az akadémiai tanárok helyzete abban különbözik a gimnáziumiakétól és képezdeiekétől, hogy az övék többnyire eddig se felelt meg sem állásuk kiválóságának, sem pedig hasonló rangu kollegáik állami ellátásának. Míg az állam 4000 koronán kezdődő és 6000 koronán végződő fizetést adott úgy a névleg is sajátját képező, mint a kezelése alatt álló jogakadémiákon működő tanároknak: addig a református egyház öt theologiai és négy jogi akadémiaja közül csupán a debreceni két fakultáson és a kolozsvári theologiai akadémián volt a kezdő fizetés amazzal egyenlő, de a végső fizetés ezeknél is többé-kevésbé elmaradt a 6000 koronától. (Debrecenben elvileg ki van mondva, de még meg sincs valósítva, s már is túlhaladott dolog lett.) A többi akadémiaik közül Sárospatakon (theologiai és jogi) két év óta 3400, Budapesten és Kecskeméten 3200, Pápán 3000 korona, Máramarosszigeten még ennél is kevesebb a kezdő fizetés. A végző pedig: Kolozsvárt 5600, Sárospatakon 5400, (de a korpótléknak nem egyenlő részekre való felosztásával), Debrecenben 5000, Budapesten 4700, Kecskeméten 3520, Pápán 4000 korona, Máramarosszigeten pedig ez is kevesebb.

Látható, hogy nagy részben szerfelett elmaradt felekezeti akadémiai tanárainak fizetése az államiakétól. Azonban hogy fogunk ki nézni az államiak fizetésrendezése után? 4800 korona lesz (lakbérén kívül) a kezdő, és 7300 korona a végző fizetésök. Vagyis azok az akadémiai tanárok, a kik Kassán vagy Pozsonyban és Nagyváradon működnek, harminc éves tanár-

ság alatt 181500 korona fizetést fognak kapni, míg azok, a kik Kolozsvárt működnek, ugyanannyi idő alatt 148000 koronáért, a kik Debrecenben működnek 135000 koronáért, a kik pedig Sárospatakon működnek 128000 koronáért végzik ugyanazon, vagy egyenértékű munkát, tehát a léghobban díjazott református tanárok 33500 koronától 53500 koronáig menő kevesebb összegért dolgoznak. A kecskeméti, máramarosszigeti, pápai állapotok pedig teljességgel nem állják ki az összehasonlítást; egyszerűen szegényletesebbek és rettenetesebbek már is, és még szegényletesebbek s még rettenetesebbek lesznek ezután.

Pedig a felekezeti tanárok, úgy a közép- mint a főiskolaiak még több tekintetben is erősen hátrányos helyzetben vannak állami kollegáikhoz képest. Említsük meg először azt, hogy a felekezeti nem kapnak vasuti féljegyet, de ezzel szemben fizetnek községi pótdót a IV. osztályu kereseti adójok után. Továbbá nyugdíjok igazságtalan alapon számíttatik, a mennyiben az alapfizetés és lakbér együttes összegének legalább egy ötödét ütik le lakbér gyanánt, a mi után nem jár nyugdíj, holott az állami tanároknak csupán a lakbér címen kapott járandóságukat vonják le, de szorosabb értelemben vett fizetésöknek teljes összegét kapják nyugalmazott korukban is. Ugyanide tartozó hátrány az is, hogy a felekezeti intézetekben változó levén az igazgatóság, akármennyi ideig végzi is valaki annak teendőit, még ha abban a minőségében vonul is nyugalomba, igazgatói tiszteletdíjja után absolute semmi nyugdíjat nem kap. Ellenben az állami tanároknál az nemcsak a tényleges igazgatóknak jár ki, hanem még azoknak a tanároknak is, a kik ebbeli funkció nélkül igazgatói címmel tüntettetnek ki.

A nyugdíj kérdésével kapcsolatban meg kell emlékeznem a theologiai akadémiaik tanárainak egy ezek mellett még külön meglevő specialis sérelméről: nyugdíjuknak általában rendezetlen voltáról, s ezzel kapcsolatban a lelkészeknek arról a sérelméről, hogy ebbeli működésök ideje vagy éppen nem, vagy csak nyugdíjba, vagy „közös megegyezés“ szerint számíttatik be. Ez utóbbit egy kerület mondta ki s akként gyakorolja, hogy az egyik érdekeltnek még a saját kikötéseit felülhaladólag is mindent beszámít nyugdíjba is, korpótlékba is, a másiknál meg a beszámítás előleges és végleges megtagadásával és jókora erkölcsi pressióval illusoriussá és egyoldaluvá teszi a „közös megegyezést“, melynek inteniója semmi esetre sem lehetett efféle méltánytalan és következtelen eljárás. Ez azonban csak az egyénre nézve sérelmes, ám az egész

református lelkészi testületre nézve sérelmes ennek azzal való tetőzése, hogy egy szerzetesből lett református tanárnak a katolikus egyház szolgálatában és első sorban természetszerűleg szintén papi hivatalban töltött idejét beszámítja korpótlékba, sőt ígéretet tett a pályázati hirdetésben még arra is, hogy nyugdíjjogosultság szempontjából hasonlóképpen beszámítja. Ez azonban egy kis fejtörést fog okozni, mert a miniszter nem az illető református egyházi, illetőleg iskolai hatóság példája nyomán jár el, a mennyiben cseppet sem részesíti előnyben a kath. szerzetesi szolgálatot a ref. lelkészi felett, hanem egyformán nem veszi számba egyiket sem. Ha a miniszternek ilyen állásfoglalása mellett egy református iskolai főhatóság a református lelkészi szolgálatot honorálná, és a szerzetesit nem, ugyebár nem mondhatnók képtelen dolognak? De milyennek mondjuk aztán az ellenkezőjét? Szinte hihetetlennek! Hát így tartoznak a mi iskoláink mindenestől az egyház testéhez?

Mikor ilyen elbánásban részesülnek a ref. lelkészek saját egyházok hatóságaitól, hogyan várhassanak méltányosságot és igazságot az államtól? Pedig minden irányban meg kell változni a helyzetnek. Az összes behivatalnokok: lelkészek, tanárok, tanítók egyként sóvárognak a jobb jövő után, a melynek mielőbb el kell jöni, a melynek nem szabad sokáig késni. Ha nem akarják az egyházi hatóságok, vagy csak immelámmal, lagymatagon mozognak érdekében: eszméljen föl a behivatalnokok egész testülete, lásák, tudják meg különösen a lelkészek, hogy kikben bizhatnak, kik azok, a kik az ő jobb sorsukat az egyház legéletbevágóbb érdekének tekintik, és kik viszont azok, a kik a magok sorsával megelégedve a többiek helyzetét is rózsásnak festik, szolgálatába állva annak a né-melyeknél még ma is megnyilatkozó irányzatnak, mely a lelkészek szellemi és anyagi inferioritása mellett látja kielégíthetőknek a maga hatalmi érdekeit? Az egyház behivatalnokainak szükségei égetők, helyzetök több a súlyosnál: szinte elviselhetetlen, — ezt elnézni tétlenül, elhaladni mellette közönyösen: égre kiáltó bűn. Tenni kell azonnal! . . . De mit és miképpen?

Legelső dolog a lelkészek helyzetének rendbe hozása. A minimális fizetés megfelelő emelése, korpótlék életbe léptetése és nyugdíj-intézet szervezése képezi ennek nélkülözhetetlen és mellözhetetlen eszközeit. Lássuk őket egyenként! A fizetési minimumként eddig megszabott 1600 koronáról meggyőzően, tétléről-tételre kimutatta volt annak idejében a Protestáns Pap (1896. márc.), hogy absolute nem elegendő egy lelkész-

család szükségleteinek a kielégítésére. Magam is megingathatatlanul ebben a meggyőződésben vagyok, de másfelől elismerem, hogy számolnunk kell a tényleges állapottal. Ha egyházunk főembereinek a segédletével és talán a lutheránusok budapesti zsinatának a minimalis lelkészi fizetést 800 frtban megállapító határozata alapján lett ennyi a kongrua, ilyen hamar nem várhatjuk és remélhetjük az államkormánytól, hogy nagyot változtasson az adott helyzeten. Azt azonban követelnünk kell vezérembereinktől és hatóságainktól, hogy mindent elkövessenek a végből, hogy az 1600 korona létminimum haladéktalanul fölemeltessék arra a 2000 koronára, a mely az állami tisztviselők eddigi 1600 koronájának felel meg ezután.

Őszintén megvallom, hogy nem értek egyet azokkal, a kik magasabb fizetést kívánnak a városi lelkészeknek a falusiakénál. Próbáltam mindkettőt, s e szerint tapasztalatból állítom, hogy a drágaság nem függ a községek népességi arányától. Kolozsvár határozottan olcsóbb hely Tiszaföldvárnál, és a budapesti vásárcsarnok árjegyzéseit figyelemmel kísérve, meg magán-értesüléseim alapján is merem mondani, hogy Sárospatakon drágább az ételmezés, mint Budapesten. A ruházkodás pedig a mennyivel többbe kerülhet talán városban a nagyobb igények miatt, viszont annnyival többől jö ki a falusi embernek a miatt, hogy vagy utaznia kell a ruha rendelése, megpróbálgatása végett, vagy postai költségeket kell viselnie, esetleg többször is. Általában pedig ha akármiféle tisztességes cikket akar beszerezni, szakadatlanul városba kell látogatnia. Hát a gyermekek taníttatása? Az meg éppen jóval többbe kerül a falusi papnak, mint a városinak.

A 2000 korona minimumon kívül továbbá egy olyan kívánalmat kell hangoztatnunk, a melynek teljesítése legalább a jövő kilátásaival kecssegtesse a lelkészi kar tagjait. Korpótlékokat kell életbe léptetni a lelkészi fizetés gyarapítására is. Ez veszi el a család-alapítás gondjainak jókora részét, ez teszi lehetővé számukra a gyermeknevelést. Azt a jó anyagot, a mit a társadalomnak már eddig is annyi jeles munkásában a protestáns papilakok adtak, kár volna a jövőre nézve kockáztatnia az államnak is, az egyháznak is. És ha már minden pályán megvan a nagyobb állásba való előmenetel nélküli fizetés-emelkedés lehetősége, miért legyen páriája a társadalomnak az a protestáns lelkész, a ki akármily okból is, de nem bír egy-egy ritkaságot képező 4—6000 koronás papságba bejutni. Ez a korpótlék igen szerényen megszabva véleményem szerint legalább is hat izben ötvenként

emelkedő 200—200 koronából, tehát összesen 1200 koronából állhatna, úgy, hogy a harminc éven felül szolgált lelkészeknek 3200 korona volna a fizetésök, vagyis még mindig jó megszire elmaradna a polgári iskolai tanítókéttől és így is kevesebb volna a tornatanárokénál. Azt hiszem, senki nem tehet szemrehányást és nem fog tulzott igényekkel vádolni, ha ezekkel a nagyon is mérsékelt igényekkel lépünk fel.

Zoványi Jenő.

A zsinati törvénytervezet és az ev. ref. egyház tisztviselőinek anyagi ellátása.

II.

2. Középiszkolai (gymnásiumi, tanító- és tanító-nőképzőintézeti, felsőbb leányiskolai) tanárokra nézve. A zsinati törvénytervezet 543. §. azt mondja: „A rendes tanárok fizetése megfelelő lakáson vagy e helyett 600 korona lakáspénzen kívül 2400 kor. alapfizetésnél és ötízbeli, együttvéve 2000 koronáig emelkedő korpótléknál kevesebb nem lehet. Amennyiben az alapfizetés 2400 koronánál több, a lakáspénz az alapfizetés 1/4 részében állapítandó meg.” Ebben a javaslatban az eddigi törvényhez képest javulás észlelhető. De csak a papíroson létező törvényhez képest, a valóságban azonban alig. Mert hiszen a megállapított minimális alapfizetés mellett nem maradt már meg csak egy pár szegényes viszonyok közt tengődő intézetünk. A legtöbb 3200 vagy 3600 koronáig emelkedő fizetési fokozatokat állított fel. Egy pár — helyes érzéssel és jövőbe látó bölcseséggel — korpótlékos rendszerre állapítá a tanári promotiót.

Ennek a korpótléknak figyelembe vételét látjuk a javaslatban is. És ez érdeműl tudható be. De hol vagyunk még emellett is az állami tanárok fizetésétől?

Az állam mindenekelőtt eltörölni kívánja a tanárookra nézve a *fizetési fokozatokat*. Ez az állami fizetésrendezésnek erkölcsileg a legszebb oldala. Ezentúl az állami tanár nem lesz kitéve olyan sérelmeknek, melyek ambícióját, munkakedvét apasztották s lelkét elégedetlenséggel töltötték el. Becsületes munkája után, a korral haladva, megkapja megérdemelt előléptetését. Ime így tiszteli meg az állam azokat, akik odaadó fáradozással apolják, nevelik a haza reményeit, virágait!

Az országos ref. tanáregyesület is, a tanári fizetési fokozatok tarthatatlan voltára tekintettel, kérvényt intézett a konventhez és a kerületekhez, hogy a nagy mértékben sérelmes fizetési fokozatokat eltörölve, a tanárok fizetésének emelkedését az ötödéves korpótlékok megfelelő rendezése által biztosítsák. Ez a kérvény a konventen vihart támasztott. S csudálatos, voltak olyanok, akik határozottan a fizetési fokozatok fentartása mellett emeltek szót, épen akkor, amikor az az állam, amelynek hatása alatt és a vele kötött szerződések révén mentek bele intézeteink a protestantismus szellemétől merőben idegen fizetési fokozatok felállításába, mondom, amikor az az állam már a fizetési fokozatok eltörlése mellett foglalt állást. A konvent többsége ingadozott, habozott, s végül azt a határozatot hozta, hogy a kérdést a köznevelési és közoktatási zsinatalkészítő albizottság javaslatával kapcsolatban fogja érdemlegesen tárgyalni (Konv. jkönyv 1902. nov. 15.

sz. 8. p.) De ez a tárgyalás sem vezetett eredményre. A konvent a tanári fizetések ügyét nyílt kérdésnek hagyta.

A kerületek már határozottabban nyilatkoztak. Három (a dunántúli, tiszáninneni és erdélyi) föltétlenül elvetette a fizetési fokozatokat. A dunántúli pl. így határozott: „A ker. közgyűlés ismerve azokat a bajokat amelyek a tanári fizetési fokozatok behozatalából származtak, a tanári fizetéseknek korpótlék alapján leendő rendezéséhez hozzájárul s ide vonatkozó határozatát a konventre terjeszti” (1902. szept. 15. 116. sz.) Az erdélyi meg ezt mondja: „közgyűlésünk az egyetemes konvent útján előterjesztést intéz a vallás- és közokt. miniszterhez, hogy járuljon hozzá az államsegélyezési szerződéseknek oly irányú módosításához, hogy a tanárok fizetési a fizetési fokozatok teljes mellőzésével az ötödéves korpótlékok megfelelő szabályozásával rendeztessenek” (1902. nov. 12. 50. sz.) A tiszáninneni kerület is a leghatározottabban sürgeti a fizetési fokozatok eltörlését. Két kerület még tartózkodó állást foglalt és elvileg sem nyilatkozott t. i. a tiszántúli és a dunamelléki. Mindkettő az iskolákat fentartó testületekhez tette le az ügyet véleményadás végett. Semmi kétségünk sem lehet affelől, hogy a sérelmek belátásával, a viszonyok alakulása következtében, az állami fizetésrendezés hatása alatt egyetlenegy testület sem akarhatja tovább a fizetési fokozatokat fentartani. A konventnek pedig az országos ref. tanáregyesület kérelme és a kerületek fölterjesztései folytán mindenesetre meg kell tennie a lépéseket, hogy államsegélyes gymnásiumainknál a segély-szerződések az állami fizetésrendezés alapján módosíttassanak.

Lássuk már ezt az állami középiszkolai tanári fizetésrendezést. Az alapfizetés 2600 kor., azután öt ízben minden ötödik évben 600—600 kor. emelkedés. úgy hogy a tanár 25 év múlva 5600 korona fizetést ér el s ennyivel mehet 30 évi szolgálat után nyugalomba. A lakáspénz is emelkedik. A polgári lakáspénz osztályba sorozott IV-ed osztályú helyeken: 400, 500, 600, III-ad osztályúkon: 480, 600, 720, II-ad osztályúkon: 560, 700, 840, I. osztályúkon: 800, 1000, 1200 korona. Számítást tehetünk az állami új javaslatban tervezett fizetés és a felekezeti tanárok jelenlegi tényleges javadalmazására vonatkozólag. Ez a számítás elszomorító, mert azt mutatja, hogy a 2400, 2800 és 3200 koronás fizetési fokozat meg 500 koronás lakáspénz (ez a legtöbb felekezeti iskolánk tanárainak javadalma) mellett tanáraink 30 év alatt 32,000 koronát, tehát egy egész kapitálist veszítenének állami kollégaikkal szemben, holott még több órán is tanítanak, tehát munkájuk is nagyobb. Hol itt a méltányosság és osztó igazság? Sőt még ha a zsinati törvénytervezet által javasolt tanári javadalmazást vesszük is, akkor is 12,200 koronát veszítenek a ref. tanárok az állami tanárokkal szemben.

Szólnunk kell itt a debreceni főgymnásiumról és tanítóképzőről. Ezek tanárainak *elvben és papíroson* ugyanazon maximális alapfizetés van biztosítva (5600 kor.), amennyit az állam is javasol. Ez a javadalmazás azonban két eredendő hibában és bajban szenved. Először, hogy érdemekre alapított fizetési fokozatokat állapít meg s ily módon a rendszeres előhaladást megátalja, sőt a maximum elérését egyes tanároknál lehetlenné is teszi. Másodszor, hogy a jó szándékú 400 koronás korpótlék csak irott malaszt, nesze semmi, fogd meg jól, melyből ugyan egyikünk sem lát egy árva

fillért sem. Ez a fizetésrendezés tagadhatatlanul a legkönnyebb, mert csak biztatásból és ígéretből áll.

Am most mikor az állami fizetésrendezés előttünk van, egy kielégítőbb és megnyugtatóbb fizetésrendezést tovább halogatni és elodázni az intézet érdekében nem lehet. Reméljük is, hogy kölcsönös jóakarattal sikerül e kérdést az intézet nagyobb anyagi megterhelése nélkül oldani meg. Törvénykönyvünkben pedig, ha jó tanerőkből álló s állandó tanárkart akarunk középiskoláinknak biztosítani, legalább is azon követelményt kell, mint elérendő célt, a fizetésekre nézve felállítani, melyet az állam felállított.

Még így is hátrányban leszünk az állam egyes rendelkezéseivel szemben. Ilyen pl. a nyugdíjba is beszámítható igazgatói pótlék, egyes tanároknak érdemeik elismeréséül, megfelelő pótlék mellett, igazgató tanárokká való előléptetése, melyek a mi viszonyaink között kivihetetlenek. Szűkkeblűen infézkedik az állam a felekezeti középiskolákból esetleg az ő iskoláiba átlépő tanárookra nézve, mikor a felekezetenél eltöltött szolgálati éveiknek csak felét számítja be. Ez is merőben ellenkezik a viszonzosság elvével.

3. Az *akadémiai tanárookra nézve*. A zsinati törvénytervezet az akadémiai tanárokkal rendkívül mostohán bánik el. Olyan ellátást javasol számukra, amelyeknek nem egy helyen a jelenlegi tényleges állapot is ellentmond s amely akadémiai tanárainkat állami kartársaikkal szemben végtelenül hátrányos helyzetbe hozza. Én, megvallom, nem értem a törvényjavaslat intencióit. A törvénytevőnek a jövőre is kell tekinteni és semmiesetre sem szabad elmaradt állapotokat kodificálnia. Már pedig a zsinati törvénytervezetnek a főiskolai tanárok fizetésére vonatkozó része ilyen elmaradt, s jövődöben egyáltalán tarthatatlan állapotnak a becikkelyezése. Hiszen ez a törvény nem 1-2 esztendőre, hanem 10-re szól, s addig változhatatlan. Veszedelmes lenne reánk és főiskoláinkra, ha 10 esztendőre fixiroznánk olyan fizetési törvényt, amely már ma a mostani fejlett viszonyok között sem állhat meg — a minimális fokon sem.

Mit is mond ide vonatkozólag a zsinati törvénytervezet? „Az akadémiai rendes tanárok fizetése megfelelő lakáson vagy a helyi viszonyokhoz képest 600—800 korona lakáspénzen kívül 3200 korona alapfizetésnél és ötízbeli, együttvéve 2000 koronáig emelkedő korpótléknál kevesebb nem lehet.“ Az itt megszabott minimum elenyészően csekély. Ilyen javaslat mellett a konvent nem is foglalhatott állást. Az országos ref. tanáregyesület zsinati fölterjesztésében annak a kimondását kérte, hogy az akadémiai rendes tanárok fizetése lakáson vagy 840 korona lakáspénzen kívül 4000 korona alapfizetésnél és ötízbeli 200—200 korona korpótléknál kevesebb nem lehet. Ily módon az akad. tanár legalább 6000 kor. maximális fizetést érne el, lakáspénzen kívül, míg a törvénytervezet szerint csak 5200-at.

Az állami új fizetésrendezésben az egyetlen kassai jogakadémia tanárainak javasolt fizetését lehetne összehasonlítási alapul fölvennünk, mert a kormány közvetlen vezetése alatt álló kir. katolikus jogakadémiák a javaslatba nincsenek befoglalva. Ezek tanárainak a mai összes nyugdíjba betudható legmagasabb illetményük 6800 korona, míg az új rendezés szerint a kassai állami jogakad. tanárai 4800 korona alapfizetésén kezdve öt évenkénti 500 korona emelkedéssel 25 év múltán 7300 koronát érnek el, mint nyugdíjba beszámítható végfizetést. Emellett a lakáspénz is emelkedik

a polgári lakáspénz osztályba sorozott helyek szerint négy kategóriába osztva.

E között és a mi törvénytervezetünk fizetési javaslatára között, minden számítás mellözve, egyszeri áttekintésre is nagyon lényeges különbséget találunk. Szinte évtizedek múltán is, jelenlegi viszonyaink mellett, alig elérhető magasságban meredezik előttünk az állami fizetés. Eddig is nagy különbség volt az állam és a ref. felekezet akadémiai tanárainak illetményei között, de a jövőben még nagyobb lesz, főleg, ha zsinatunk is régen túlhaladott álláspontra helyezkedik s ezáltal veszélyezteteti akadémiaink korszerű fejlődését. Minden amellett szól, hogy e részben a törvénytervezetet meg kell változtatnunk, mert 3200 koronás alapfizetést még a contemplált 400 koronás korpótlékokkal is törvénybe iktatni egyértelmű lenne akadémiaink lassú elsovadásával.

S. Szabó József.

Az egyetemes konvent előzetes törvénytervezete az 1903-ik évben tartandó országos zsinatra.

III.

Mielőtt az „Egyházalkotmány“ §-ának olvasásában s méltatásában tovább mennék, áthaladván immár az *egyház kormányzás terén* mindazon jogok és kötelességek felett, melyek a lelkészi és gondnoki hivatás körébe bevonhatók, egyet még kénytelen vagyok megjegyezni. *Nincs megmondva a törvénytervezetben sehol — legalább én nem találom benne — hogy a gyülekezetet, vagy egyházközséget, mint ilyet, kik fogják képviselni a hatóságokkal szemben?* Már pedig ennek megállapítását nemcsak a törvényes rend természete követeli meg, hanem az 1-ső részben valahol egy külön pont alatt annyivalinkább kimondandó ez, mert ugyanez a kérdés a felsőbb egyházi hatóságokról szóló szakaszokban szinte aggodalmaskodó figyelemmel van tisztázva. A 124-ik §. c) pontja alatt ugyanis (az egész §-ban az egyházmegyei gondnok jog- és hatásköréről lévén szó!) az egyházmegyei gondnokról az mondatik, hogy „*az esperessel együtt képviseli az egyházmegyét, a polgári hatóságokkal szemben.*“ S ugyanez — fordított alakban — ismételve van a 128-ik §. c) pontjában! Tovább menve a 153-ik §. c) pontja alatt az egyházkerületi főgondnok „*képviseli az egyházkerületet a püspökkel együtt a polgári hatóságokkal szemben.*“ A 159-ik §. c) pontja gondoskodik ezen jog újabb hangsúlyozásáról. Sőt a 167. §-ban, — a) pont, — még az egyetemes konventnél is felel van említve, hogy „*zsinat együtt nem léte esetén képviseli a magyarországi evangélikus református egyházat úgy a hitfelekezetek, mint az állam irányában.*“ Nohát tisztázni kell a kérdést a gyülekezetek vagy egyházközségek jogkörében is, mert ezzel sok kellemetlenségnek s fogalomzavarnak vágjuk be az utját főleg ott, hol a gyülekezet több lelkészi állomást tart fent s a lelkészek közül egyik hivatalos szolgálati ideje, a másik talán közbizodalomból viselt közigazgatási tisztsége címén vél praerogatívákra jogot formálhatnak.

A 86. §-ban a lelkész teendői vannak felsorolva. Elég részletesen. Nincs időm az itt lefektetett elvekbe mélyebben belebocsátkozni; sietnem kell; az idő rövid s már-már elröpült. Nem állhatom azonban meg, hogy

rá ne mutassak arra az érthetetlen tartózkodásra, hogy ne mondjam gyávaásra, melynek szelleme a B) d) pont szövegéből meredezik elébünk. A házasságok megesketéséről van itt szó s a szegény lelkészeket utasításokkal bőven ellátván, végül azt mondja a tervezet, hogy „ha a lelkésznek tudomására jut, hogy egyházuk valamelyik tagja vegyes házasságot akar kötni, kötelességszerűleg oda működik, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek vallását illetőleg egyházunkra káros egység megkötése mellőztessék.” Tehát értsük meg jól. Itt csak arról van szó, hogy a káros egység mellőztessék; nem pedig arról, hogy a vegyes házasságok folytán egyházunk érdeke tényleg előmozdítottassék! Ez a határozatlan ingadozó, alkalmazkodó politika a mi átkunk az utolsó időkben! Ugy vagyunk, mint a gyermek, ki el nem kiáltaná magát a févilágért sem, ott a hol fél! Félünk mi is valamitől — de talán leginkább attól, hogy ha sarkunkra állunk, a mint ez őseinknek valamikor szokásuk volt . . . megtalál neheztelni ránk a modern világ s annak féltve dédelgetett, de ma már minden üzletre cégérül oda akasztható liberális musa! Bizony mondom nem ilyen politika vezette a mi dicső reformátorainkat s nem ilyen vezet a római katolikusokat, mikor rávetik magokat a reversálisokra s rendeletekben kötelezik el a papokat, hogy vegyes házasságok kötése alkalmával mindent elkövessenek a római egyház érdekeinek a megvédésére! Mi pedig ime alakoskodunk s a szegény lelkészt hozzuk nehéz helyzetbe, ha az szükség esetén a törvényre akarna támaszkodni. Mintha teljességgel nem is ismerné e tervezet készítője, vagy az a konvent az életet s nem tudná, hogy határozott törvényre van itt szükségünk, mely fedezze a lelkészt a közvéleménnyel szemben úgy, a mint fedezve van a plébánus az ő püspöke rendelete által!

Előttem van az az eredeti javaslat, mely az egyházalkotmányra nézve a novemberi konventen a tárgyalások alapját képezte. Abban még így van ez a szakasz szövegezve: „A lelkésznek kötelessége örködni a felett, hogy a vegyes házasságok kötésénél az egyház érdekei megóvassanak. Az egyháztagoknak, különösen pedig a presbyterium tagjainak figyelmét már eleve, különösen a gyakoribb házasságkötés idején felhívja a gondos utánjárásra, őket jelentéstételre kötelezi s ha tudomására jut, hogy egyházunk valamelyik tagja vegyes házasságot akar kötni, kötelességszerűleg arra működik, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek vallására nézve egyházunknak kedvező egység jöjjön létre s esetleg a káros egység megkötése mellőztessék.

Ime ez a szöveg került a konvent elé s ezt alakította át. ezt „igazította” úgy meg, a hogy a Zsigmond S. által kiadott tervezetben előttünk áll!!!

Ajánlom, hogy ne fogadják el se az egyházmegyék, se az egyházkerületek a konvent szövegezését, hanem álljanak meg az eredeti javaslat itt közlött szövege mellett. Ez sokkal jobb; sokkal határozottabb; érdekeink megvédésére a lelkészek irányítására s támogatására sokkal alkalmasabb, mint a konvent szövege.

Ugyancsak a 86. §. b) szakasza, de már e) pontjából egyszerűen törölnönek javasolom ezt az egy szót: „szocialista”. Nem volna sem igazságos, sem tapintatos ezt a szót törvénykönyvünkbe így bevinni! Ha valakinek, nekem volt elég dolgom lelkész koromban a socializmussal, még pedig legveszedelmesebb fajával t. i. az agrár — socializmussal, — de mondhatom, hogy sokkal veszedelmesebb ellenségei is vannak a mi

egyházunknak, mint ezek az emberek, kiket tapintattal, sorsuk iránt való jóakaratu érdeklődéssel vezetni, irányítani, sőt éppen az egyház javára felhasználni is lehet. Egyetlenegy szó törlését javasolom itt; de ennek az egyetlenegy szónak messze kiható következményei lehetnek, ha benne marad törvénykönyvünkben!

Elvetendőnek, illetve gyökeresen átdolgozandónak tartom az egész g) pontot, mely a temetésről szól s a lelkésznek a temetés alkalmával teljesítendő kötelességét ismerteti.

Mindenki tudja, hogy az egyöntetű liturgia hiánya sehol olyan rendszer nélkül való szabadosságra nem vezetett, mint éppen temetkezési szertartásainkban. Ma már e tekintetben oda jutottunk, hogy egyes temetések alkalmával még mi lelkészek sem tudjuk előre biztosan megmondani, hogy mi lesz a rend a szertartásban? Itt ma már a teljes licentia grassál. Minden lelkész úgy temet, a hogy neki tetszik. Jöhet predikáció oráció, imádság, gyászbeszéd, quodlibet; kezdheted imádsággal, vagy végezheted azon; mondhatod egy vagy két „Miatyánkot”; egyiket vagy mindkettőt elhagyhatod; beillesztheted helyére az „éleleirást”; beszélhetsz prózában, vagy versben; közbe énekelthetsz; ha tetszik, bucsusztatsz, ha jónak látod, siri beszédet tartasz; templomban, udvaron, temetőben a hogy és a mikor tetszik s olyan formában, a mint neked jól esik!

Nohát ez már igazán tarthatatlan állapot! Ezen segíteni kell; de nem úgy ám, a mint ez a tervezet segíteni akar!

Igen érdekes s roppant tanuságos a 91. §!

Hogy milyen nagylelkű liberális musa lelkesít bennünket, mikor a vegyes házasságokból származó gyermekek biztosításáról van szó: arra éppen most mutat rá. De már a 91. §-nál úgy látszik, cserben hagy minden liberális musunk! Kimondja itt a tervezet, hogy „a lelkészek feleségül evangélikus református nőt vegyenek és gyermekeik egyházas nevelésében a hiveknek példányképpül szolgáljanak.”

Az utóbbi tétel ellen nem lehet semmi kifogásunk; azt is helyénvalónak tartjuk, hogy a lelkésznek és a lelkészjellegű vagy éppen theologiai tanárnak speciális helyzetére tekintettel, végre valahára ez a kérdés is törvényhozásilag rendeztessék. Elvégre is vannak bizonyos dolgok, melyeket magyarázni sem kell; de ha valaki még sem akarja megérteni, hát azzal meg kell értetni! Ezért jó és szükséges a törvény.

De bocsanat! Az talán egy kissé tulhajtása a dolognak, hogy egy református lelkész feleségül csakis református nőt vehet!? Már csak az a nagy liberális musunk is, melynek fényében oly szívesen sütkérezünk mindannyiszor, valahányszor nem a lelkészekről van szó, — szabadabb felfogást követel. De szabadelvűbb felfogásra utal bennünket az a viszony is, a melyben lutheránus testvéreinkkel állunk s akarunk mindenesetre maradni a jövőben is. Elégnek tartanám a törvényben csak azt mondani ki, hogy református lelkész neje csakis protestáns vallású nő lehet. Tehát akár ágostai evangélikus vallású is. Nem szeretném, ha valaha valaki azt vethetné szemünkre, — nekünk reformátusoknak és a lutheránusoknak! — hogy mi csak akkor értjük meg, csak akkor becsüljük egymást, ha támadásra, vagy védekezésre szövetkezünk; minden más esetben pedig annyira távol állunk egymástól, hogy mi reformátusok a lutherán nőt még mint feleséget sem tűrjük meg a ref. lelkészlapon.

Eszembe jut nekem e ponton az a szívélyes viszony, melyet a római kath. egyház minden exclusivi-

tásra való törekvése dacára is állandóan fentart a görög szertartású kath. egyházzal. Közös templomokat tarthatnak s nem szabad a híveket szertartásuk megváltoztatására biztatni. Ha a házastársak különböző szertartásúak s a házi körülmények nem engedik meg, hogy mindenik megtarthassa külön saját bőjti napjait, az illető a maga püspökétől felmentvényt nyerhet. A gyónást mindenik szertartású pap végezheti s mindenik pap jogosítva van az oltári szentséget és az utolsó kenetet kiszolgáltatni. A harangok mindkét szertartású hívek által szabadon használhatók stb. stb. Ezt a viszonyt ma is az 1814-ik évben okt. 4-kén 23,034. sz. a. kiadott s a pápák által is helyben hagyott királyi körrendelet szabályozza s ez ma is érvényben áll még a vegyes vallású (latin és görög szertartású) szülőktől származott gyermekek vallására nézve is.

Óhajtom, hogy a reformátusok és lutheránusok között se legyenek az elválasztó mesgyék ennél inkább kimélyítve.

Sorrendben nem itt következnek ugyan, de itt emlitem meg mint tulszigoru tervet azt is, hogy a 82. §. 2-ik bekezdése szerint „*azok a lelkészek, kik más életpályára léptek, kivéve a tanárit, semmiféle lelkészi teendőt nem végezhetnek és rendes lelkészi álláshoz kötött hivatalokat sem az egyházmegyén, sem az egyházkerületen, sem a konventen nem viselhetnek*“ hogy továbbá „*azoknak a lelkészeknek oklevelei, kik oly életpályára léptek, mely a lelkészi hivatással és jelleggel ellentétben áll az egyházmegye felterjesztésére s indokolt javaslatára az egyházkerület által nyilvánítottak érvényteleneknek.*“ Ez így törvénynyé nem válhat, mert sok félreértésre és önkényre és igazságtalanságra adhat alkalmat. Különösen a 2-ik bekezdés első fele részét okvetlenül meg kell változtatni. Vannak nekünk a mi egyházkerületünkben és éppen itt Debrecenben s hivatalnokaink (főiskolai pénztárnok, püspöki titkár, népiskolai felügyelő), a kik nem szoros értelemben vett lelkészi vagy tanári állásokat foglalnak ugyan el, de azért tőlök a lelkészi jelleg el nem vitatható s a kik eddig a lelkészi teendőket akadály nélkül végezheték s ha a körülmények úgy hozták magokkal, végezték is. Az ilyen egyénekre továbbra is tekintettel kell lenni. Általában az a nézetem, hogy e kérdés felett való döntés jogát *feltétlenül* az egyes egyházkerületekre kell bízni.

A 99. §-ban „*expressis verbis*“ kiteendő, hogy az egyházmegyék változtatása esetében az érdekelt egyházmegyék mindig megkérdendőek, *tehát az is, a melyiktől el akarunk venni.*

Minthogy pedig az egyházmegyei gyűléseknek fontosabb tárgya az esperes évi jelentésénél alig lehet, törvényben mondandó ki, hogy az a jelentés mint a vármegyéken az alispán jelentése, mindig kinyomatandó, a közgyűlést megelőzőleg legalább 10 nappal minden kebelbeli egyház presbyteriumának megküldendő s az egyházmegyei közgyűlésen tárgyalandó.

Összefüggésben a 116, — 121 — és 125-ik §-okkal nézetem az, hogy az egyházmegyei tisztujtást mindenütt életbe kell léptetni. Az élethossziglani választás nem illik bele a református egyházalkotmányba; sőt ennek szellemével határozottan ellenkezik. Erről már egyik mult évi szeptember havában megjelent tanulmányomban szólottam. Itt csak Révész Imrere hivatkozom, ki szerint a választás elve annyira hozzá van növe a református egyház szelleméhez, hogy kezdetben még az országos zsinatok elnökei is esetről-

esetre tehát csak egy gyűlés folyamára választattak. „S így van ez a dolog lényegére nézve még ma is a francia, skót és amerikai reformált egyházakban.“ Én a 10 évenként való tisztujtás híve vagyok.

Az egyházkerületi közgyűléseken az esperes és egyházmegyei gondnok helyettesének csak arra az esetre adnék helyet, ha az esperesi vagy egyházmegyei gondnoki szék üresedésben van. Ha ezt ki nem mondjuk, ez nagyon furcsa eredményekre vezethet, minden kényesebb természetű ügy szőnyegre kerülése alkalmával . . .!

A konventre vonatkozó nézetemet már több ízben kifejtettem. Erről tehát ez uttal nem szólok. Valamint a lelkészválasztási törvényekről sem részletesebben. Szóljon más. Annyit azonban jelzek, hogy a minősítésnek barátja vagyok, de csak úgy, hogy én az iskolai bizonyítványok elbírálásánál és beszámításánál csak két fokozatot vennék fel, így: 1. *képesített* és 2. *jelesen képesített*. Barátja vagyok továbbá a *próbaszónoklatok* engedélyezésének is, a melytől sokkal több jót reményelek az egyházi élet egészséges fejlődésére, mint a mennyi kárral járhat az. A mi a törvénytervezet ezen egész részének a stylusát általában illeti, arra nézve a hazai összes egyházi sajtó egyhangú és nyomatékkal kiemelt nézete az, hogy egyáltalán tartahatatlán. Ujból át kell dolgozni az egész részt. Ebből azonban csak akkor lehet valami, ha a zsinat erről az esztendőről lemarad.

Debrecen, 1903. márc. 8.

Eröss Lajos.

A betegek urvacsoráztatásáról.

Lapunk 10. számában a felelős szerkesztő az egyetemes konvent zsinatra készült törvénytervezetét bírálván, erősen tiltakozott a 86. § azon szakaszai ellen, melyekben a konvent nemcsak megengedi, hanem egyenesen kötelességévé teszi a lelkészeknek, hogy az urvacsoráját a betegnek bármikor kiszolgáltassa magánháznál is. E tárgyra vonatkozólag a következő levelet vettük:

„Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Tudom, hogy mostanában mindenfelől özönlének a becses lapjában helyet kérő cikkek. Az is természetes, hogy kiki a maga nézetét tartja „mindenáron közlendőnek.“ Ha lehet, méltóztassék közzétenni az alábbi pár sort is a legközelebbi számban.

A zsinati törvénytervezet 86. § A) b) pontja felett elmélkedem. Sok gyötrellem forrása volt árva lelkemnek, református lelkészi öntudatomnak már a 93-iki törvény 118. §-a is, a maga pongyola tökéletlenségében; de ez az új szövegezés meg valóban kétségbeejtő. Lelkemből szólott erre vonatkozólag nt. uram b. lapja legutóbbi számában. A magam kisedet körében több mint három év óta küzdök minden tehetséggel az urvacSORA sákramentomának elpápisztásítása ellen és nem sikertelenül. De az új szövegezés az eddig elért eredményt is kétessé tenné. Bámulom azt a felületességet, melylyel az a b) pont harmadik bekezdése fogalmazva van. Az ember lelkét valósággal izgatja az abban megnyilatkozó határozatlanság. Még a mostani törvény 118. §-át csak lehet úgy magyarázni, hogy a betegeknek az urvacSORA csupán a kanonikus napokon viendő lakásukra; mert hiszen nincs a szövegben a „bármely időben“ kitétel ismételve. De tudom jól, hogy sokan, talán

többen, mint nem, nemcsak a keresztség kiszolgáltathatására értik ezt a terminust. De már az új tervezet nyilván kaput nyit a „helyi szokásnak.” Nos, a helyi szokás nálunk is az volt, hogy a mikor a beteg az utolsókon volt, a környezet elhatározta, hogy itt az idő „feladni az urvacsorát.” S ezt nem csak kérték a paptól, hanem egyenesen követelték. Nem szaporítom a szót. A tapasztalat meggyőzött arról, hogy az ilyen urvacsoráztatás alapja a babona, a református öntudat hiánya. A gyülekezet tagjainak lelkét megmetyelvezte az „ex opere operato” hite. Irtottam e tévelyt szöszékből, presbiteriumban, magánuton; mert meggyőződés, hogy küzdeni kell ez ellen minden öntudatos református lelkésznek. Legnagyobb hatása volt annak, hogy a beteget gyakran felkerestem s velök imádkoztam. *Soha nem volt rá eset, hogy az ilyen vigasztaló látogatás után a beteg urvacsorát kért volna.* Mert látta a beteg is, meggyőződött róla a környezet is, hogy nem *restségből* nem viszek urvacsorát. Hiszen felkerestem némelyik beteget háromszor is. Valóban, mi sem kényelmesebb, mint az urvacsora kivételével egyszer s mindenkorra végezni a beteggel. S ez teszi érthetővé, ha indokoltá nem is, ha sok lelkész (ösmerek ilyeneket) a bármikor való urvacsoráztatás mellett foglal állást. Nem vádlok senkit, de kérve-kérem minden lelkész-társamat én is, hogy reformált vallásunk eredeti tanán e fontos ponton rést ütni ne engedjenek. Az a törvényjavaslat ezzel az egy ponttal (86. §. A) b) 3-ik bek.) jobb, hogy tűzbe vettessék egészen. Ha ez az egy pont kimarad, — én sem tudom, kinek az eszméje volt betoldani — a két első jó. A betegek körül teljesítendő szolgálat ugyanis meg van határozva a 86. §. B) c) pontjában. És itt még egyet. A törvénytervezetet megelőző előadói javaslatban e toldaléknak nyoma sincs. Az előadó véleménye református szempontból korrekt volt. A választást a bizottság kellett, hogy eszközölje. Jaj nekünk, ha a tervezetet a zsinat elfogadja.

Az élő Istenre kérem nagytiszteletű szerkesztő urat, ne szünjön meg tiltakozni lapjában e református hitünk ellen való merénylet ellen. Lehetetlen hogy a tervezet így keresztül menjen. Mert az nekem nem vigasztalás, hogy az urvacsorának bármikor leendő kiszolgáltathatóságát megtagadhatom, ha annak valami „akadályát” látom. *Allandó* akadályt képez lelkemben az én református lelkészi öntudatom. De hiszem, hogy nemcsak az én lelkemben.

A betegeknek a rendes — urvacsora osztás napján való urvacsoráztatását indokolja az, hogy ekkor a betegek úgy tekintenek, mint a kik óhajtottak volna a szent asztalnál megjelenni, de azt betegségeik miatt nem teheték. Ilyen alkalommal lehet már *esetleges* akadály a szent jegyek feladásának, pl. az öntudat hiánya, vagy ha a betegség neme a jegyek felvételére képtelenné teszi a beteget. Ne feledjük, hogy Kálvin idejében a betegeknek egyáltalán nem vittek házhöz urvacsorát!

Mély tisztelettel maradtam“

Nagybányán, 1903. márc. 10.

Sóttész Elemér,
ref. lelkész.

* * *

Eddig a levél. Mi pedig azt mondjuk rá, hogy a ki tudja, hogy miről van itt szó, — másképpen nem is gondolkozhatik. Nem szabad a tervezetnek a kifogásolt

formában törvénynyé válnia; elég baj, hogy a konventen az egyedül illetékes lelkész-tagok, a tervezet létrejöttét is meg nem akadályozták már. Szerk.

TANÜGY.

Rövid válasz,

Kovács János elemiiskolai felügyelő és Jeney Szabó Miklós uraknak.

A Debreceni Prot. Lap ez évi 10-ik számában választ irnak Önök a 7-ik számban megjelent közleményemre. Elengedhetetlennek tartom, hogy e válaszra viszonzválaszt adjak a következőkben.

A bevezetésre megjegyzem, hogy abban, hogy én Kiss Albert iskolaszéki elnök megnevezése helyett általánosságban elnökséget említettem, semmi sajátságos, és tárgyilagosan kifogásolni való nincs; ezzel én a külalokban is a tárgyilagosságot kerestem, a mit cikkemben tartalmilag is végig megőriztem. Sajátságosnak inkább lehetne az Önök gondolkozásmódját nevezni, midőn válaszukban kijelentésük szerint bele értik magukat az elnökségbe, s ezen a címen nyultak a válaszírásba. Azonban akár erre a belemagyarázásra, akár az arravaló hivatkozásra, hogy azért vállalják a hozzájuk intézett címet, mert Kiss Albert iskolaszéki elnök előttünk kijelentette, hogy nem fog válaszolni: egyáltalában nem volt semmi szükség. Nekem mindegy, akárki válaszoljon, csak aztán a válasz legyen tárgyilagossá, szóljon csupán a tárgyhoz, aztán ne hagyjon felelet nélkül egy kérdést sem, mely közleményemben felmerült. Sajnálom, hogy a t. válaszirók közleményében ezt a két kelléket nem találhattam fel.

Nem tartozik ugyanis egyáltalán a tárgyhoz, hogy valjon debreceni paedagogus vagyok-e én vagy vidéki? Végre is ebben a tekintetben bizonytalanságban maradtak a cikkirók. Az sem tartozik a tárgyhoz, hogy célszerű-e az én cikkem vagy nem? Célja mindenestre volt van, mit én el is érek, a mi nem egyéb, mint elemiiskolai oktatásunk érdekeinek előmozdítása.

A szóban forgó válasz az én közleményemnek csak a következő részletével foglalkozik, u. m.

1. Tévesnek állítja azt a számításomat, mintha a tanköteleseknek csak 82·72%-a járna iskolába.

2. Magyarázatát próbálja adni annak, s ki akarja menteni azt, hogy öt osztály rendszeres tanítása csak november hó 12-én kezdődött.

3. Indokolni kívánja, hogy miért küldött az egyház segédlelkészt is a vallástani oktatás vizsgájának az ellenőrzésére?

Lássuk röviden ezeket a pontokat.

Az iskolába feljártak száma 81·72%, és nem 86·17% szerintem azért, mert 8431 összeírott tankötelesből 6890 járt fel, s ez az előbbi számnak nem 86·17%-át, hanem csak 81·72%-át teszi. Más kérdés az, hogy a fel nem jártak száma minő kategóriákra oszlik? De a fel jártak percentualis számának megállapításában a bevett szokás szerint az összeírott tankötelesek száma a kiinduló alapszám, s ez nem is lehet másként. Hiszen még az összeírás nem teljes voltára is kell gondolnunk! Érzik ezt a válaszirók urak is, s a mulasztók nagy számának mentségére ki is használják a tanyán lakó tankötelesekre való hivatkozással. De az alkalmazás egyoldalú addig, míg a szétszórtág folytán az összeírás nem teljes voltához szó férhet.

Nem akarom én megvádolni az összeírás munkáját, de reá kell mutatnom arra, hogy az összeírás akkora nehézséggel küzd, hogy általános tapasztalat szerint tökéletes munkát attól várni nem lehet. Lehetne csak tökéletes: akkor valószínűleg nem a 81-nél állana meg a százalék, hanem jóval alább szállana ennél is. Ezeknek ellenére ám próbáljuk elfogadni a válasziró urak elméletét, a mikor a feljártak százaléka 86.17%-ra emelkednék; még ebben sincs megnyugtató, mert a debreceni átlagos percentnél ez a szám is hátrább áll 3.23 percenttel; s így fájdalom, Debrecenben mégis csak mi reformátusok maradtunk leghátul a számokkal, a többi felekezetek előttünk állanak. Ez az, a mire kötelességem volt reá mutatni, hogy abból okuljunk, mert hiszen az iskolaszék elnöke jelentésében erre nem terjesztette ki a figyelmét. E nélkül pedig a jelentés nem teljes, annak jelentősége fogyatékos.

2. Hogy minő mellékkörülmények folytak be abba, hogy csak november derekán lehetett a növendékek nagy számanak tanteremhez jutni: az én előttem nem volt titok. Azonban nem azt helytelenitem én, hogy az egyházat sok ideig biztatgatták, hanem azt, hogy a debreceni egyház hogyan teheti ki magát annak a bizonytalanságnak, hogy az állami gazdasági tanintézet kiköltözködésétől tegye függővé öt elemi iskolai osztály rendszeres tanításának a megkezdését? Hátha még november derekára se ürültek volna ki a helyiségek? Vagy talán még ma sem? Kiment-e a felhozott mentesség azt a mulasztást, melyet itt a más vállaira való támaszkodni szokott hajlam megtörténni engedett? Megnyughat-e abban a gondos, figyelmes, gyermekeinek oktatásügyét szíven hordozó szüle, hogy addig szüneteljen néhány híján 400 tanköteles gyermek rendszeres oktatása, míg a város tantermet nem ad? Ismerik-e a válasziró urak az érdekelt szülőknek harmindfél hónapon át tartott aggodalmát, a töprengéseket sőt a bosszúságokat is? Ilyen helyzetben a mentegetőzés csak a mulasztás nagyságát emeli, de a felelősséget nem kevesbiti. Ezt a kínos helyzetet kárhoztatom én, s kárhoztatja velem együtt, valaki elfogulatlanul itél a kérdésben.

3. A válasziró urak szerint egy-egy lelkészt nem lehetett már több vizsgálással terhelni. Ezt mindjárt meglátjuk, de megjegyzem, hogy én nem azt mondtam, hanem csak azt, hogy nem helyeselhetem, ha a tiszteletes segédlelkész ur olyan helyre van kiküldve vallástani vizsgálásra, a hol az ő beismerése szerint is „Nagy tiszteletű Kovács János ur“ adott vizsgát. Boncolgassam-e még tovább, hogy miért nem helyeseltem ezt s mért kívánom, hogy rendes lelkész legyen jelen a vallásvizsgán? Nem boncolom, érezheti ezt igen jól maga az egyik válasziró ur is. Alig hittem volna, hogy éppen ő ne akarná az én kívánságom horderejét kellően méltányolni. De ez csak egyik oldala a 3-ik pontnak. Van egy másik is. A debreceni lelkészeknek a vizsgákon való ellenőrzési működését nem lehet csak úgy hozzávetőlegesen átlagban mérlegelni, mintha ők többet is nem tehetnének. A más tanintézetekben megejtendő vallástani vizsgáknak az ideje nem is esik össze az elemi iskolák évvégi vizsgáival, mert pl. egyik helyen már június 12-én meg volt a vizsga. S nem is kell azokra egyenként egy-egy félnapot fordítani; egy-egy vallástani órán megesik az egész. Az iparos iskolák osztályaiban sem félnaposok a vizsgák, s rendszerint vasárnapra esnek. Nézzük meg csak, mit dolgoznak vizsgák idején a szomszédos egyházak lelkészei? Egyikben, hol két lelkész van, 20 iskola

vizsgálja 20 félnapig tart és pedig olyan lelkiismeretességgel, hogy mindenik osztálynak a vizsgáján nem egy, de két rendes lelkész van jelen végig, tehát még csaknem is segédlelkészek. Minő megnyugvást biztosít ez arra nézve, hogy a tanítók az elért siker megbírálatát nem egy embertől várják és veszik! A hol pedig csak egy lelkész van, az egyedül végig kitart minden osztály vizsgáján, s a mellett végzi a felmerülő egyéb lelkészi hivatalos teendőket is, mert segédlelkész nincsen mindenütt. A szomszédos egyházaknál még félvi vizsgát is tartanak, mely az addig elért haladásra nézve igen jó mértföldmutató! Pedig náluk nincs se külön elemi iskolai felügyelői állás rendszeresítve, se iskolaszéki elnöki honorarium nem szokott lenni. Hát a magunk munkáját csak úgy mérhetjük meg igazán és helyesen, ha a teljesített munkával szemben a hasonló állásuak munkáját helyezzük a másik serpenyőbe egység-mértékül, nem pedig az önmagunkkal való meglegedés sulyozóját, s nem is a szüntelen hangoztatott panaszt, hogy sok a dolgunk, mert másoknak még több van, s mégis elvégezzük panaszkodás, felhányás nélkül.

Végül kijelentem, hogy én a válasziró uraktól nem kérek és nem fogadok el abban a tekintetben utasítást, hogy szeretettel s tárgyilagosan bíráljak. Ebben nekem e lap olvasói igazat adnak. Ha nem esüngenék szeretettel ügyünkön, bizony nem bajlódtam volna vele, s ha igazságom nem lett volna: nem ilyen cáfolattal találkoztam volna. Sajnálom, vártam volna, hogy a válasziró urak okát adják, hogy a macsi iskolában mért nem vette számon senki a vallásoktatást? Hát a parlagi iskolában mi történt a vallástani tanítással? Hányan jelentek meg a vallástani vizsgára a belső ohati, az ohat-telekházi, a vasuti műhelytelepi, a Swetits-intézeti, a kereskedelmi tanonc és főreal iskolában, valamint a nőegyleti árvaházban? Ki tanította a vallást a belső ohati, az ohattelekházi és a nőegyleti árvaházban? Minemű remunerációban részesültek ezek a tanítók buzgalmaukért? Közleményem megjelenése óta figyelmeztettek, hogy a Swetits-intézet elemi iskolájába járt növendékeink neve után nincs osztályjegyzék téve az évi értesítőben, holott az izraelitáknak és ágostai evangélikusoknak mindnyájoknak van. Sajnálom, hogy előbb nem tudtam, mert talán ha kérdésbe teszem, a válasziró uraktól nyertem volna valami felvilágosítást. Az iskolafelügyelő lelkész ur vehetett volna fáradságot magának jelezni azt, hogy percentualiter van-e hanyatlás vagy javulás az előző évi állapothoz képest?

Szerintem ama szóba került iskolaszéki elnöki jelentésnek már a címezése se volt helyes. Az iskolaszék feladata lett volna a presbiteriumhoz intézni a jelentést, s ilyen alakban kellett volna azt a közönség elé bocsátani. Reméljük, hogy máskor, jövőre jobban lesz, kevesebb kifogásolni valóval találkozom. Mert a mi haladás lesz: azt nagy örömmel fogom konstatálni, épen olyan nagy örömmel, mint a milyen kedvetlenséggel a hiányokat. Ezt pedig még csak rossz neven sem szabad venni, mert a közügyek körül forgolódók munkája soha sem zárkozhatik el a tárgyilagos bírálat elől.

Paedagogus.

KÖZÉLETÜNK.

Debrecen város és a debreceni egyház egysége.

— Válasz Referens urnak. —

Felfogásomat, hogy Debrecen városa és a debreceni (református) egyház egészen 1752-ig, sőt még

azután is 1—2 évig „valósággal egy test, egy lélek, egy fő alatt élő szervezet volt” Referens urnak e b. lap egyik közelebbi (9.) számában közölt igen tiszteletre méltó fejtegetései után is fenntartom. Fenntartom pedig nem a kollégium és a presbiterium között vita tárgyává lett négy vagy öt tanári lakás tulajdon jogának kedviért; hanem fenntartom, mert a történelmi alakulásnak, a mult idők valóságos állapotjának, amelyben Debrecen városa és e város kebelében negyedfélszáz évnél régibb idő óta virágzó evangyéliomi egyházunk egymás mellett, egymással az első kétszáz éven keresztül éltek, ez a meghatározás tökéletesen megfelel.

Hiszen maga Referens ur sem tagadja, sőt a maga álláspontja támogatásául hozza fel: „1752-ig úgy a tanárokat, mint a praedikátorokat is a város fizette és mindig a város látta el lakásokkal és a város gondoskodott az épületek reperálásáról, sőt az egyház mindennemű kiadásait is a város fedezte.” (D. P. L. 1902. 677. l.)

Ismét, miután 1740-ből és 1749-ből való adatokat hoz fel, — épen mint én is később (D. P. L. 1903. 18—21. l.) — a maga következtetéseinek igazolása végett imiggy nyilatkozik ugyancsak R. ur: „Tehát 1752-ig az egyházat is a város tartotta fenn, ezért szó sem lehet arról, hogy 1739. óta a debreceni egyház gondozta az iskolát.” (D. P. L. 1902. 677. l.)

Igaz, hogy Referens ur ezekkel csak a városnak az egyház irányában tanúsított pártfogóságát akarja bizonyítani. Azonban ha helyesen, a valósághoz hiven akarjuk meghatározni a városnak és egyháznak egymáshoz való viszonyát, figyelembe kell vennünk még a következő adatokkal bizonyítható körülményeket és tényeket is:

1. A papokat és tanárokat a város fogadta és bocsátotta el.

2. A papok és tanárok szolgálatát a városi tanács szabályozta, módosította és változtatta.

3. A városi tanács, főként a XVIII. század elejéig birói tiszte gyakorlásában, a polgárokkal szemben bibliai: ó-szövetségi törvényeket s akárhányszor egyházi fenytéket alkalmazott. Sőt általában elmondhatjuk, hogy az egyház tagjainak vallás-erkölcsi életére való felügyelést is a lelkészekkel egyetértve a városi elöljáróság gyakorolta.

4. A város a kifejezetten az ekklesia számára tett adományokat, legatumokat is a hites közönség (electa jurata communitas) által választott egyháziak és kurátorok által maga kezelte.

5. A város közönsége ugyanis ugyanazokból állott, akik az egyházi társulást alkották. Vagy más szóval, akiket az egyház a maga hiveiül számlált, ugyanezek, csakis ezek tartoztak a város polgárságának egyeteméhez.

Ezt a vallásilag egységes jelleget pedig a rendkívül erősen kifejlődött felekezeti öntudatra támaszkodva a várost és egyházat képviselő és kormányzó tanács és communitás, melynek tagjai 1755-ig kizárólag reformátusok valának, — 1718-ig csorbitatlanul megőrizték. A görögök tömeges letelepedését a török pártfogása, és Apafi kedvezéseivel szemben is megtudták akadályozni. Épen így később Leopold uralma idejében a görög szertartású templom építését. Tudjuk, mily erős, bár sikertelen ellenállást fejtettek ki a város követői az 1715-iki országgyűlésen a r. kath. egyház visszaállításával szemben. Azt is tudjuk, hogy 1718 után pedig mily feltékeny szemmel nézték a kormány recatholizáló törekvéseit, mily hidegen fogadták a kerületi táblának Váradról Debrecenbe költöztetését. És a mennyire ők, a

gyengébb fél tehette, egy emberöltőn keresztül olyan eredménynyel állottak ellene a felsőbb nyomásnak, hogy még a XVIII. század derekán is az itt lakó katolikusok száma 1—1.5%-át aligha tette a város összes lakosságának. Ezek is részint a kerületi tábla kinevezett hivatalnokai, részint szerencsét próbáló idegen jövevények és szegény zsellérek valának.

Valóban sajátos egyesülése, összeolvadása volt az a kor a politikai és vallási társulásnak. Egyfelől a városra úgy reá nyomta a maga bélyegét a puritán kálvinizmus, hogy találóan hasonlítják Debrecennek XVI. és XVII. századbéli életét az ó-szövetségi theokratiahoz. Másfelől a város a látható egyházat mintegy be olvasztotta a maga kebelébe. Az egyház intézményeit, jogait és kötelelességeit a város a maga számára vállalta át, anélkül azonban, hogy ez által törvényteleniséget és erőszakosságot követett volna el az egyházon; anélkül, hogy a kalvinizmus, az ó kereszténység presbiteri rendszerének lényege sérelmet szenvedett volna.

Igy élt város és egyház kétszáz éven keresztül ugyanazon szellemtől éltetve, egy akarattal, egy kenyéren és són, akár az egymást mindenekben megértő, az önfeláldozó szeretet által összeolvadt, egymásért élni-halni kész házastársak, férj és feleség.

Referens ur csak azon feltétel alatt hajlandó elfogadni a város és egyház egységes voltát, ha bebizonyítom, hogy a presbiterium bármely korszakban, akár az 1739. után alakult ekklesiai, consistorialis vagy curatorialis gyűlés a város ügyeiben is intézkedett.

Engedelmet kérek, a kérdésnek illetően megfordítása nyilvánvalóan erőltetett okoskodás. Éppen azért nagyon is törekeny magyarázata a kérdésnek. Hogyan intézkedhetett volna presbiterium a városnak politikai, gazdasági vagy bármely más természetű dolgaiban, mikor presbiterium sem e néven, sem mai szervezetében 1752. előtt nem létezett. Az egyház kormányzásának többi megnevezett szervei pedig ugyanazon idő alatt nem egyebek, mint a városi tanács és communitás akaratának kifolyásai, creaturái. De amennyiben a tanács és communitás, 1693. előtt pedig a sedes major, a senatus épen úgy mandatarius, letéteményese az egyház jogainak és érdekeinek; öre, védelmezője javainak, miként a városéinak, már csak a város és egyház tagjainak (membra civitatis et ecclesiae) azonosságánál fogva is: külön presbiteriumra a presbiteri összes hatáskörrel felruházott városi elöljáróság mellett egyáltalában nem is volt szükség egészen 1752-ig.

Sem presbiterium sem más egyházi hatóság nem választott tehát, nem is választhatott — igaz — soha főbíró, senatort, notariust, de még egy subalternust sem. De ha kívánja Referens ur, kész vagyok több olyan esetet felsorolni az 1752. év előtt való korszakból, amikor épen a legválságosabb események között a bíró és a város többi vénei a predikátorokkal és professorokkal együtt tanácskozáni a régi varosházán a város megmaradásának, a nép békés szabadulásának módjai felől. És felidézhetem az 1752. után elkövetkezett nehéz időkből is azoknak a bizalmas conferentiáknak emlékét, amelyek a protestáns tisztikarra parancsolt kath. esküforma és Te Deummal szemben követendő magatartás ügyében a consistorialis háznál tartattak s a melyeknek lefolyása az egyház jegyzőkönyvébe van örök emlékezetnek okáért bevezetve. (L. erről írott cikkemet a Debrecen 1900. aug. 25. számában.)

Utóvégre is nem Referens ur és nem az én tollharcom dönti el: egy volt-e 1752. előtt Debrecen városával a debreceni ref. egyház? Meggyőződésem sze-

rint ez ma már vita tárgyát sem képezheti. Az egység mellett 200 éves történelmi mult a bizonyosság; ez pedig eltagadhatatlan, megcáfolhatatlan bizonyosság.

A köztudatba is sokkal mélyebben be van vésődve e dicső kornak és az e korbéli egységnek emléke, sem hogy azt abból bár milyen okoskodással kiirthatná valaki.

Az az állapot, helyzet, viszony, vagy nevezzük bárminek, amelyben Debrecen város politikai és vallási társadalma, a város és egyház egymás mellett és egymásban 1752-ig éltek — közönséges, józan felfogás előtt — nem más mint a két fél egysége.

Katedrális elmével lehet ennek is, mint Eötvös Károly szerint a nagyhatalmi állásnak, más meghatározását adni.

Hanem azért én a város és egyház történelmi egységének, e szent örökségül reánk maradt hagyományoknak továbbra is egyik szerény védelmezője, apólója maradok.

Zoltai Lajos.

IRODALOM.

Kátémagyarázati Imádságok. A heidelbergi káté ötvenkét Urnapjára. Irta Csiky Lajos debreceni ev. ref. theol. akad. tanár. Debrecen. Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában 1903. A mű, megrendelhető szerzőnél. Ára kötve 3 korona 80 fill; füzve 3 kor. 25 fillér.

A magyar protestáns theologiai irodalom első tavaszi feckéje beköszöntött. S a milyen rokonszenvvel várjuk e kedves, kis csicsérgő madárka megérkezését, éppen olyan meleg érdeklődéssel néztünk e mű megjelenése elé, s miután szívünk ajtaján bekopogtatott, örömmel üdvözljük és szívesen fogadjuk azt.

A magyar prot. imairódalom különben is, úgy számitlag, mint tartalmilag szegényes. Minden művet tehát, a mely e téren megjelenik, eseményszámba menőnek kell tekintenünk.

Az a tér pedig, a melyen a Csiky műve most napvilágot látott, valósággal koldusszegény. Maga a derék szerző is csak két ilyen nemű imakönyvről tehet említést. Az egyik Szikszai György-nek 1795-ben Pozsonyban megjelent műve. A másik pedig a V. Pap Istváné, a mely 1839-ben nyomatott, mely azonban önálló munkának éppen nem mondható.

Kecskeméti Ferencz békési lelkész is adott ki — az Uriimával kapcsolatosan — elő és utóimádságokat. Szép és buzgó áhitattal irt imák ezek. melyek az emberi lelket önként ragadják magokkal a Mindenható trónja elé, de ez is csak töredék műnek vehető.

Annyival nagyobb elismerés illeti Csiky Lajost, hogy a teljes káté összes kérdéseire irt elő és utóimádságokat.

A mi kedves barátunknak Csiky Lajosnak, ennek a: „jó fiu“-nak, — a mint mi őt hívni szoktuk, — neve igen jó hangzásu már a magyar protestáns imairódalom körében. „Hit, Szeretet, és Remény“ című szép imakönyve bemenetelt kért magának a kálvinista magyarok hajlékába mindentelé, a hol ez, mint igen kedves vendég, fogadtatott. Az a meleg hang, az az egyszerű közvetlenség, mely ez imákból felénk szól,

könnyen utat tört magának a mi imádkozni szerető protestáns népünknek szívéhez.

Csiky Lajosról közismeretű tény, hogy ő szeret és tud is dolgozni. S a mi fő egy protestáns theologusnál is, tiszta, érthető és vonzó irálylyal ir. Mint a magyar prot. theologiai irodalom hű munkása, ő is bátran elmondhatja magáról: „nulla dies sine linea!“

A mi már e műnek tartalmát illeti, nem filozófó, száraz és elvont okoskodások ezek, hanem Istenhez vezérlő, az ő végetlen nagyságát, kibeszélhetetlen jóságát és határtalan szeretetét dicsőítő imák. Mindennütt a meleg buzgóság és tiszta áhitat hangja csendül meg ez imákban, mely az imádkozó lelkét akaratlanul is Istenhez emeli. Nemesen egyszerű hangjából a szív és lélek egyenes kitöltése szól hozzánk. S midőn, itt és ott, a bűnbánat tudata viszi a könyörgőt az igaz Biróhoz, ekkor is feltaláljuk azt a hangot, a mely az elvetettségek nehéz sulya alatt is bizalommal közeledik a legfőbb valóhoz, midőn ahhoz Ábrahámmal együtt így könyörög fel: „*ime, kívánok szólani az én Uramnak, noha por és hamu vagyok.*“ (1. Móz. XVIII. 27.) Az Istenhez beszélő bűnös léleknek amaz alázatos és porig lesujtott tudata szól itt, mely egykor Esdrás főpapot is ama vallomásra ösztönzé: „*En Istenem, szegyenlem és átalom elődbe telemelni az én arcomat.*“ (Esdrás IX. 6.) S miként egykor a próféta ajkait a szerafimok egyike eleven szénnel illett meg, melyet az a Jehova oltáráról vett el, úgy illett meg a mi szíveinket is ezek az imádságok, melyekből ama szózat zeng felénk: „*Ime, ez illeti a te ajkodat, elvételik azért a te hamisságod és a te bűnöd eltisztítatik.*“ Ez imáknak elolvasásánál mi is vagyunk ama tisztultabb légkörbe fölemelkedni, a hol egykor az Urnak hű szolgája Dávid is oly közel és jól érezte magát.

Mint ismertető, figyelemmel és teljes odaadással olvastam én át emez imákat s úgy érezte magát az én imádkozó lelkem, mintha csak minden szava jó illatu áldozati füst lenne annak, melyet az Úr bizonyára kedvel. Mintha csak egyenesen gyógyszer lenne az, melytől az emberi szívnek fájó sebe legott meggyógyul.

A szörszálhasogató birálat talán azt kifogásolhatja csak az imáknál, hogy templomi használatra, nagyon is rövidiek ezek. Mi azonban ezt ez imáknál éppen előnyül tudjuk be. Hiszen különben is az imának mindig egyszerűnek és rövidnek kell lenni; nem mint a pogányoknál szokásban volt, a kik azt hitték, hogy sok és hosszú beszédek által lesznek meghallgatva az ismeretlen Istentől. Az apostol is így int bennünket: „szüntelen imádkozzatok;“ de nem mondja hogy hosszas és bőbeszédűek legyetek.

A mi a mű kiállítását érdekli, eltekintve néhány apróbb nyomdai hibáktól, csinos és tiszta nyomásu könyv ez, mely csakis a kiadó jó hírű céget dicséri.

Méltányos és célszerű dolognak tartanók azt, ha most már, miután a paróchialis könyvtárak ügye majdnem minden egyházban a megvalosulás felé közeleg, e művet az esperes urak — megszerzés végett — a legmelegebben ajánlanák a mi egyházainknak is. Nemesak a kiadónak, ki sokat áldozott rá, hanem a közügynek is tennének ezzel üdvös és hasznos szolgálatot.

dr. Márk Ferencs.

NEKROLOG.

SZŰK KÁROLY.

1858—1903.

Csak negyvenöt évet élt! Éltének delén kellett sirba szállani! Váratlan halála megdöbbentett mindnyájunkat, a kik őt szerettük. Pedig itt a „Tiszazugban“ sokan vannak, sokan vagyunk ilyenek.

Ezt mutatta a temetésén megjelent impozans gyülekezet is, — mely nemcsak Tiszakürtről, — hanem Tiszasásról, Inokáról, Ughról egybegyült és betöltötte a lelkészkedése alatt épült elég tágas templom minden zegét-zugát, mikor őt temették, mikor csikorgó hidegben f. évi január 25 ik napján a temetőbe elkisértük.

Ott hagytuk pihenni a fagyos rögök alatt a jó barátot, a hű pályatársat! De emléke sokáig fog élni közöttünk! Emlékezetét akarom megörökíteni e néhány igénytelen sorban is azok számára, kik őt közelebből nem ismerték.

* * *

Szatmárvármegyében, Batiz-Vasváriban született az 1858-ik évben.

Az elemi iskolákat otthon végezte el. Gymnasiumba Debrecenbe ment. Szegényes sorsban élő szüleitől szűken nyerhetvén az anyagi segílyt, nélkülözések között futotta tanulói pályáját.

A theologiai tanfolyamot is Debrecenben végezte el az 1879—80-ik iskolai évben jeles eredménnyel. Az alma mater kebeléről, ugyanazon év őszén a tiszafüredi akad. rektori állásra hivatott meg; azt el is foglalta. Ugyanazon év nyarán jöttem én is Tiszafüredre segédlelkésznek. Az iskolai ismeretség itt fejlődött közöttünk benső barátsággá, mely szegény jó Károly barátom haláláig fent állott közöttünk. A nélkülözések nehéz napjai után Tiszafüreden boldog napok következtek reá. Tisztességes jövedelmű rektori állása mellett, az ottani előkelő gentri családok egyikénél nevelői állást is viselt. A kedves emlékü lelkészlakon, hol együtt étkezünk, sokszor tréfálkoztunk is e felett, hogy mennyire felvitte Isten a dolgát, „híntős nevelő“ lett belőle. Az iskolai előadások után ugyanis, hintón repíték őt az uri családhoz, hol nevelősködött. A tiszafüredi rektoria egy évi munkájának bevégezte után az 1881-ik évben jött le a Tiszazugba néh. Varga József lelkész s egyházmegyei tanácsbíró mellé segédlelkésznek Tiszakürtre.

A külföldről gazdag tapasztalatokat gyűjtött s hozott tudós lelkész vezetgette őt szeretettel a gyakorlati lelkésznek — kezdőkre — szövevényes utain.

Itt ismét gyakran érintkeztem ő velem én is, ki Kürtre jövetelét megelőzőleg a szomszédos Tiszasas lelkészévé választattam el.

Tiszakürti segédlelkészkedése azonban alig néhány hónapra terjedhetett, mert szeretett főnöke az 1881-ik év nov. 13-an reggeli 6 órakor jobb létre szenderült.

E szomorú eseményt az igaz fájdalom hangján és a saját jövője feletti aggodalommal közölte velem levelében, melyben az igazán árván maradt kis család nevében, főnöke temetésére kért, felsóhajtva levele végén: „Mi lessz most már sorsom, mi várakozik én reám, azt csak a jó Isten tudja!“ De ő tudta! Féllesztendeig

tartó dévaványai segédlelkészkedése után az 1882. év tavaszán a jó tiszakürtiek rendes lelkészsze választották el. Szeretve tisztelt főnöke örökébe ült. Pár év múlva visszahozta annak leányát is, feleségül vette Varga Ilonát. Néhai Végh Sándor turkevei lelkész urtól az ő rokonától hozta el, hol a szegény árva papleány kedves otthont, menedéket talált. Utközben lefordultak a kocsiról, az ut sarába. Szomorú omen! Fel is használta ezt a mennyekzön résztvevő egyik jó humoru felköszöntő s arra a feltett kérdésre, hogy „mi különbség van egy mágnas meg egy szegény kálvinista pap nászutja között?“ „Ekként adta meg a feleletet:“ „A mágnás a budapesti sárosfürdőbe, a kálvinista pap pedig a turkevei sárosfürdőbe viszi nászutra menyasszonyát.“

A szomorú omen, fájdalom teljesedésbe ment. A boldog házas élet csak rövid pár évig tarthatott. Az ifjú feleség elbetegedett. Éveken keresztül tartott a betegeskedés! Az 1893. év tavaszán, a kikelet enyhe szellője virágébredés helyett, virághervadás hírére hozta a szomszédból én hozzám. Szegény Károly barátom ismét temetésre, felesége eltemetésére kért. Jobb is volt már akkor annak aszegény élő halottnak megpihenni ott, a hol nem faj semmi! . . .

Egy kedves kis fiu gyermeket hagyott maga után. Rövid idő múlva, tán egy év sem telt bele, követte a sirba édes anyját ez is. Ma is borzadva gondolok reá, hogy mily szerencsétlen halállal kelte e kis fiunak kiumulnia. A boldogult édesanyja villanyozásához használt méregtartalmu folyadékból ivott egy örízetlen pillanatban és néhány napi rettenetes szenvedés után ez a méreg ölte meg szegényt.

(Folyt. köv.)

Sarkadi N. Imre.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A hadak utja magyar társadalmi életünk égboltozatán. Megfogyott népével hátrált Csaba, hogy az elveszett haza visszaszerzésére ázsiai rokonaival egyesülten térhessen vissza s Etele szent kardját a kerek tenger habjaival tisztára mosván, annak büvös erejét visszaadja. Erdélyben megesküsznek, hogy fenyegető veszedelem idején segítséggel fordulnak vissza a világ végéről is. És esküjükhöz hívek maradnak; mikor veszedelem van, a hallgatag szellemek hosszu sorban nyomulnak a csillagos égen végig s leszállanak ott, hol a havasok a kék égig emelkednek. Az északa szívárványának — tejutnak — e bájos nemzeti mithosza jutott eszünkbe, midőn arról a választásról olvastunk mely a mi illustris hitsorsunkat a törhetetlen fajmagyart Br. Bánffy Dezsőt a lipótvárosi kaszinó elnöki székébe ültette. Nem volt ez politikai esemény, hiszen az ilyen felfogás ellen maga az ünnepelet férfiú tiltakozott; felekezeti exclusiv ténykedésről sem lehet szó, mert abban a fényes: gyülekezetben zsidók, kálvinisták, lutheránusok és katolikusok szépen megtértek egymás mellett. Társadalmi eseményről írunk, mely egy pillanatra megvilágította a magyar égboltozatot s reményt gerjesztett bennünk, a jövő iránt. Sötét, viharos felhők borognak ezen az égboltozaton régóta s a fenyegető veszély előérzete minden jó hazafi idegeit zsibbadásban tartja. Ádáz felekezeti harcok dülnek közöttünk, melynek lángjai immár perzselve égetnek. Ellentétek támadtak, me-

lyeket kibékíteni alig vagyunk képesek. A veszedelem fenyegető; s íme a láthatáron megjelentek vezéreink... **Baró Bánffy Dezsőt** a magyar nemzeti kultúra első zászlós urát egyhangu lelkesedéssel hívták el elnöki székebe annak a kaszinónak, mely — úgy látszik — teljes tudatában van annak a feladatnak, hogy a társadalom nyavalyáját csakis társadalmi uton lehet orvosolni. **S. Br. Bánffy** társaságában felvonultak vele együttérző honfitársai: **Gróf Dégenfeld József, Eötvös Károly, Dárday Sándor, Gajári Odón, Jeszenszky Sándor, Br. Podmaniczky Géza, Br. Dániel Ernő** stb. stb. Egytől-egyig mind olyan férfiak, kiknek hazafisága zálog a jó munka sikeréhez. Hiszszük: jönnek utánnok majd többen... sokan; hosszú sorokban, mint a Csaba vitézei. Fényes nyomokon haladnak s éppen jókor jönnek... Közéletünk békítő s varvart apostolaiaként üdvözljük őket!

— **Gyűlések.** Egyházkerületi tanügyi bizottság ülésezik május hó 11-én; a főiskolai igazgatótanács május 12-én; az egyházkerületi zsinati előkészítő bizottság ülése május 13-án, az egyházkerületi közgyűlés május 18. és következő napjain fog megtartatni.

— **Március 15. A debreceni ev. ref. főiskola tanári kara,** 1903. évi március hó 15-dikén, délelőtt 9 órakor a főiskolai oratóriumban **hazafias emlékünnepelet** rendez, melyre a nagyérdemű közönséget tisztelettel meghívja a főiskolai igazgatóság. Az ünnepély sorrendje: 1. Nemzeti ima, Bartay Edétől, szövege Murányi Kalmántól. Előadja a főiskolai énekkar. 2. Emlékbeszéd. Tartja Dr. Haendel Vilmos, jogakad. tanár. 3. Hymnus. Erkel Ferencztől. Előadja a főiskolai énekkar. 4. Alkalmi költemény. Szavalja Makay Kálmán I-ső éves hittanhallgató. 5. Szózat. Egressytől. Éneklő orgonakísérettel a közönség. — **Meghívó:** a debreceni ev. ref. tanítóképző-intézet ifjúsága által 1903. évi márc. hó 15-én a főiskola dísztermében tartandó **emlékünnepeletre.** Kezdeté d. u. félöt órakor. E hazafias ünnepély alkalmából a főiskolai „Kossuth-alapítvány” növelésére hívja fel a rendezőség a szives érdeklődők figyelmét. Műsor: 1. Nyitány „Hunyadi László” c. operából, Erkel Ferencztől. Előadja: az ifj. zenekar Szilágyi Endre 4. tk. vezetése mellett. 2. Megnyitó beszéd. Tartja: Baresa János az irodalom tanára. 3. Szabadságharc dalok, P. Nagy Zoltán átíratában. Előadja: az ifj. énekkar Kardos István 4. tk. vezetése mellett. 4. Emlékbeszéd. Irta és fololvassa: Bakos Sándor 1. tk. 5. „Kuiawiak” Irta Wieniawski. Hegedűn előadja: Szilágyi Endre 4. tk. zongorán kíséri: Alföldi Béla tanító. 6. Nemzeti dal. Szavalja: Dávid Sándor 2 tk. 7. Zákány magyarja. Előadja: az ifj. zenekar Szilágyi Endre 4. tk. vezetése mellett. 8. Március 15. Irta: Ábrányi Emil, szavalja: Erdei Lajos 3. tk. 9. Csatadal. Férfi négyesre szerző: Huber Károly. Előadja: az ifj. énekkar Kardos István 4. tk. vezetése mellett. 10. A hazaszeretetről. Irta: Szabolcska Mihály, szavalja: Vajó János 3. tk. 11. Induló. Irta: Ritoókh István, előadja: az ifj. zenekar Szilágyi Endre 4. tk. vezetése mellett.

— **Kérelem a Debreceni Lelkeszi Tár munkatársaihoz.** A Debreceni Lelkeszi Tár II-ik kötetét szándékozván összeállítani, ismételten tisztelettel kérem a lelkes urakat, hogy beszédeiket abba f. évi április hó 1-ig hozzám eljuttatni sziveskedjenek. Debrecen, 1903. márc. 10. **S. Szabó József** ev. ref. kollegiumi tanár, a Tár szerkesztője.

— **A budapesti görög-katholikus magyarok ügyében,** mint olvassuk, megtörtént az első pápai döntés, a melyről Szabó Jenő főrendiházi tag üdvözlő cik-

ket irt a „Kárpáti Lapok”-ban. A döntés arról szól, hogy a pápa a budapesten szervezkedett görög-katholikus magyar hitközséget közvetlenül az esztergomi érsek egyházi joghatósága alá helyezi. Ez a döntés az első a görög-katholikus magyarok mozgalmában. A dolog úgy áll ugyanis, hogy a budapesten szervezkedett görög-katholikus hitközség elfogadta a főváros patronátusi jogát s ezzel közvetlen joghatósága alá helyezte magát az esztergomi érseki főegyházmegyének, a hová eddig a munkácsi és eperjesi egyházmegyék révén közvetve is mint metropoliához tartozott.

— **A párisi ref. egyház hazafias erületének** megható alakban szokott kifejezést adni évenként. Ugyanis minden év januárjában tart egy külön istentiszteletet s ez alkalommal Isten áldását kéri a hazára, megemlékezik ugyanakkor a hazáért elesett katonákról is, s az ilyenkor begyűlt adományokat az elesett katonák sirjainak gondozására fordítja.

Mindenki tudja, hogy a Mauthner-féle impregnált takarmányrépamag a legnagyobb termést adja, hogy konyhakerti magvaiból a legjobb főzelék és zöldség terem és hogy virágmagvaiból fakad a legszebb virág. Szóval a Mauthner-féle magvak a legjobbak, készletei a legnagyobbak és arai igen olcsók.

— **Európai gyökeres és sima nemes vesszők** a legolcsóbb árban teljesen fajtisztán, igen szép, gyökeres, jégverés és más hibától mentes, a legkiválóbb negyvennégy bor- és esemege-fajok. Kétéves gyökeres vessző, százhuszezer. Egyéves gyökeres hatszázezer. Sima ötszázezer. Gyökeres fasoltvány, nyolcszázezer. Sima zöldoltvány, négyszázezer. Színes fénynyomatu díszes árjegyzéket bárkinek is ingyen és bérmentve küld az „Érmelléki első szőlőoltvány-telep” Nagy Kágya. u. p. Székelyhid, melynek lapunk mai számában megjelent hirdetésére felhívjuk olvasóink figyelmét.

Szerkesztői üzenet.

„Cogitator — Budapest.” Én a nyíltságot szeretem; azért óhajom az, hogy a ki hozzám nyílt kérdést intéz, — írja le bátran a nevét is. Ön „Cogitator” ur ezt annyival inkább megtehetné volna, mert nyílt kérdésében semmi mást nem látok, mint egy magamagával viaskodó, — a tudás gyümölcsét már megkóstolt, de még hinni is szerető lélek töprengéseit... s ezekben nincsen semmi kompromittáló sem önre, sem senki másra nézve. Azonban cikkét így sem fogom félre dobni; ellenkezőleg, mihelyt terem és időm lesz rá, szándékozom kiadni s akkor majd gloszákról is gondoskodom. Várjon tehát ön türelemmel s aztán... bocsánat...! máskor, — ha szerencsém lesz, — sziveskedjék ön a súlyosabb levelekre 2 drb 10 filléres bélyeget ragasztani, mert különben nekem kell a büntetést fizetni...! Hiszem, tudom, hogy nem célzatosan történt ez, de, mert sokan nincsenek rá kellő figyelemmel, nem felesleges megjegyezni.

Tartalomjegyzék: A behivatalnokok anyagi ellátásáról. Zoványi Jenő. — A zsinati törvénytervezet és az ev. ref. egyház tisztviselőinek anyagi ellátása. S. Szabó József. — Az egyetemes konvent előzetes törvénytervezete az 1903. évben tartandó országos zsinatra. Eröss Lajos. — A betegek őrveországtatásáról. Soltész Elemér. — **Tanügy:** Rövid válasz. Paedagogus. — **Közéletünk:** Debrecen város és a debreceni egyház egysége. Zoltai Lajos. — **Irodalom.** — **Nekrológ:** Szük Károly. Sarkadi N. Imre. — **Különfélék.**

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Pályásat.

A bihari egyházmegyébe kebelezett jákóhodosi ev. ref. második osztályu lelkészi állásra, a melynek készpénz, szántó föld és legelő, ter-

mény, tűzifa, szolgálmányok és stólából álló évi javadalma 2202 (kettőezerkettőszázkettő) koronára van értékelve; úgy azonban, hogy a lelkészi föld állami adójának egynegyed részét mintegy 96 (kilencvenhat) koronát a lelkész fizeti. Szabályszerűen felszerelt kérvények a f. évi ápril. hó 8. napjáig Sulyok István espereshez Nagyváradra (u. p. helyben) küldendők. Az állomás a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.

Debrecen, 1903. évi márc. 12.

Kiss Aron,
püspök.

Pályásat.

A hevesnagykunsági ev. reform. egyházmegegyébe kebelezett tiszakürti egyház halálozás folytán megürült lelkészi állomására.

Évi jövedelem: pénz, termény, szolgálmányok értéke: 1451 kor. 64 fill. kongrua: 136 kor. 35 fill.

Megválasztandó lelkész hivatalát a választás, illetve annak megerősítése után azonnal elfoglalni tartozik.

A felszerelt pályázati kérvények f. évi ápr. hó 6-ig Dorogi Lajos espereshez Kisujszállásra küldendők.

A tiszakürti egyház az egyházmegegye 66/894. sz. végzésével harmad osztályba van sorozva.

Debrecen, 1903. márc. 9

Kiss Aron,
püspök.

Pályásat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgymnásiumban pályázat hirdettetik két rendes tanári tanszékre; az egyikre *classika-phylogiából*, a másikra *német-latin vagy német-magyar* szakcsoportból képesített ev. ref. vallású pályázók jelentkezhetnek.

A tanszékek javadalma 2400 kor. törzsfizetés, 600 korona lakáspénz és öt ötéves korpótlék, melyek közül az első 200, a második, harmadik és negyedik 400 és az ötödik 600 korona. A korpótlék esedékességénél a más középiskolákban helyettes és rendes tanári minőségben, az oklevél keltétől kezdve, eltöltött szolgálati évek is beszámíthatnak. A megválasztandó tanár heti tanórainak száma 20, s szaktárgyain kívül, de a törvényes óraszámán belül, a szükséghez képpent, az alsóbb gymnásiumi osztályokban más tárgyak tanítására is kötelezhető.

A pályázati kérvények, melyekhez a pályázók keresztlevelüket, tanári oklevelüket, tényleges hadkötelezettségi szolgálatuk kitöltését igazoló okmányukat, rövid életrajzukat s eddigi működésükről szóló bizonyítványukat mellékelni tartoznak, a tiszáninneri ev. ref. egyházkerületfőt. közgyűléséhez címezve, a sárospataki ev. ref. főgymnázium igazgatóságához f. évi ápril. hó 15. nyújtandók be. A tanszékek betöltése a f. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanárok, kik az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagjai, tanszéküket f. évi szept. hó 1-én tartoznak elfoglalni. Székfoglaló értekezések megtartása idejéről a főiskolai igazgató-tanács később fog határozni.

Okleveles pályázók hiányában mindkét tanszék *ideiglenes minőségű* helyettes tanárral töltenek be, kiknek évi fizetése 2000 korona lesz.

Sárospatak, 1903. március 10.

A főgymnázium igazgatósága.

Most jelent meg:

Szügyi József. „Négyhangú magyar ev. ref. Chorálkönyv” II. kiadása. Ára 8 korona.

Szügyi József 225 orgona előjáték ára 6 korona,

és

Van-Oosterzee, „a Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben. Ára a 2 vaskos kötetre terjedő műnek füzve 10 kor., csinos és erős vászonkötésben 12 kor.

Megrendelhetők a kiadónál:

László Albert és Társa

a tiszántuli ev. ref. egyh.-ker. kizárólagos bizományosánál
Debrecenben.

Az utóbbi 2 koronás havi részletfizetésre is.

„Szőlőlugast ültessünk

minden ház mellé és házi kertjeinkben.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó termésű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem érték el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas faokat ültettek, azok azonban elhatják hazukat az egész szőlőérés idején a legkitűnőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megerem s nincsen oly ház, melynek fa a mellett a legcélszerűbb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekesebb díszé anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó színes fénynyomatú katalógus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapra tudatja.

Érmelet első szőlőültetvénytelep Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid.

Az 1901. évi makói ipar és gazdasági kiállításon a nagy diszoklevéllel kitüntetve.

Wegenstein C. L.

első délmagyarországi

orgona-építő műintézet

(gőzerőre berendezve)

Temesvárott.

Szállít kitünő legújabb rendszer szerint készített

pneumatikus

orgonákat

o bármily o

nagyságban

legolcsóbb árak

mellett.

Az 1896. évi kiállításon a nagy milleniumi éremmel kitüntetve

Magyarország legrégibb harangöntődéje

Kis-Gejőczen (Ungmegye.)

Alapított 1795.

Nagyon sok ajánló levél és kitüntető irat.

Alulírott tudomására hozom a m. tisztelt olvasóközönségnek, hogy öntődémben mindenféle sulyu harangok készítését elvállalom a legolcsóbb ár és legkedvezőbb fizetési feltételek mellett.

Készíték teljesen összhangzó harangcsoportozatokat vagy egyes harangokat előre meghatározott hangnem szerint, felszerelve vert vagy öntött vaskoronákkal, melyek könnyű járatuak és a toronyt meg nem rázkódtatják. Készíték vasállványokat és régi harangokat ujmodoru vaskoronákra átszerelék. Minden munkámért a legmesszebb menő szavatosságot vállalom. Bármely okból nem tetsző harangot feltétlenül visszaveszek és minden költséget azonnal visszatérítek. Arjegyzékkel szívesen szolgálók.

Tisztelettel

baktai Egry Ferencz,
harangöntő.

A tavaszi idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.